

UDC 327(497):339.92

Biblid: 0025-8555, 78(2026)
Vol. LXXVIII, No. 1, pp. 115–163

DOI: <https://doi.org/10.2298/MEDJP2601115U>

Original paper
Received 30 December 2025
Accepted 10 March 2026
CC BY-SA 4.0

The Open Balkan Initiative: Pioneering Regional Cooperation or a Transient Political Experiment?

Mare USHKOVSKA¹

Abstract: The Open Balkan Initiative is an interesting case study of the effectiveness of dissemination of Schengen-like arrangements beyond the EU, particularly as a locally initiated enterprise of intergovernmental coordination. Grounded in the new regionalism theory and the tenets of international political economy, this study explores the potential and limits of such an arrangement in the Western Balkans, analyses its accomplishments, the concerns regarding its suitability for purpose, and the likely trajectory of this regional integration initiative. Through a qualitative explanatory analysis, this case study seeks to address the following central question: can Open Balkan be considered a successful regional integration initiative and, if so, to what extent? The findings show that, while there is little to differentiate Open Balkan's ideas from previous similar multilateral initiatives, the initiative has shown faster progress in implementing its agreements compared to the Berlin Process. The study also analyses the political stigma surrounding Open Balkan and challenges some of the criticism present in previous literature. It argues that the Open Balkan's limited membership is a strength, enabling the three member countries to implement agreements more readily, such as that on the common labour market, unburdened by many of the unresolved bilateral political disputes present in the region. Yet, the initiative is vulnerable to political cycles, as leaders' disinterest in recent years has underscored the unclear long-term framework and sustainability of regional policy coordination between member states.

Keywords: regional cooperation, Western Balkans, EU integration, freedom of movement, common labour market.

¹ Assistant Professor, International Balkan University, Skopje, North Macedonia. E-mail: mare.ushkovska@ibu.edu.mk, ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-9223-291X>.

I would like to thank Dr. Ivan Stanojević from the Faculty of Political Sciences–University of Belgrade for his constructive comments on an earlier version of this work.

Introduction

In October 2019, during a meeting in Novi Sad, the Serbian President Aleksandar Vučić, together with the Albanian and N. Macedonian Prime Ministers, Edi Rama and Zoran Zaev, respectively, launched the establishment of the Mini Schengen Area, which was later renamed the Open Balkan Initiative in 2021. The main goal of the Open Balkan Initiative was to overcome the social, economic and trade barriers that hinder economic growth in the region by implementing the four freedoms on which European integration is based: freedom of movement of goods, workers, capital, and services (Bjelić and Rajković 2022). The governments of participating states, however, have also been motivated by the potential political benefits of this new form of cross-border cooperation, in light of the stalled EU enlargement process.

Since Croatia joined the EU in 2013, EU membership has remained a distant prospect for other Balkan nations. Back in 2014, former European Commission President Jean-Claude Juncker introduced a five-year pause in EU enlargement, after which a broader climate of enlargement fatigue persisted among EU members, substantially constraining the accession trajectories of candidate countries long after the formal pause had ended. Throughout the years, the EU has also continuously placed new conditions and criteria for membership and reformulated the accession procedure for candidate states. The three Open Balkan participating states have all formally engaged in the EU accession process, albeit with varying pace and success in their negotiations. Serbia has started its EU accession negotiations in 2014, opened 22 out of 35 negotiating chapters, however, overall progress has slowed markedly in recent years (Petrović, Kovačević i Radić Milosavljević 2023, 182–183). Skopje and Tirana jointly opened accession negotiations in 2022 following prolonged delays, although in the Macedonian case, advancement has been repeatedly hindered by bilateral disputes with EU member states (Kolaković-Bojović and Simonovski 2023, 105). A candidate state since 2005, the country has not opened any negotiations chapters yet due to twenty years of vetoes, imposed first by Greece and then by Bulgaria. Albania's accession process until 2020 has been dormant at best. Since then, however, it has progressed more steadily, though it continues to face challenges. Between October 2024 and November 2025, Albania has managed to open all negotiating chapters with the EU. Nevertheless, none have been closed so far and in the words of Prime Minister Edi Rama, Albania can “never take anything for granted in Brussels” (EU Debates 2025).

The Open Balkan Initiative was met with a degree of skepticism among sections of both the political parties and citizenry in the Western Balkan

countries, as many feared it to be alternative scenario to the countries' achieving membership status in the EU and perceived it as an undesired consolation prize presented to the Western Balkans by an enlargement-weary EU. Nevertheless, the Novi Sad Declaration by which the Mini Schengen project was created referenced the Thessaloniki Summit of 2003, the Trieste Summit of 2017, and the EU Strategy for the Western Balkans of 2018, to underline that Open Balkan was not intended as a substitute for EU membership for the participating countries – it was merely intended to serve as an interim measure to EU accession, which would offer governments and citizens of the Western Balkans some of the benefits of regional integration and policy alignment in the meantime (Semenov 2022, 27–28). Hence, the initiative reflects the pragmatic adaptation to accession uncertainty by participating states, rather than divergence from EU goals. It was further clarified that this was a local initiative, an idea with a high degree of regional ownership, which distinguished it from similar regional initiatives led by external forces, most notably the Berlin Process under the tutelage of the EU.

The Open Balkan Initiative represents a significant attempt at regional problem-solving in the Western Balkans, reflecting both the opportunities and challenges of cooperation in a politically complex and evolving European landscape. This paper offers an analysis of what Open Balkan has accomplished so far, the concerns regarding its suitability for purpose, and observations of the future trajectory of this regional integration initiative. The initiative is an interesting case study of the effectiveness of the dissemination of Schengen-like arrangements beyond the EU and represents a fertile ground for the study of the benefits and challenges related to locally-initiated intergovernmental coordination in the Western Balkans.

Literature Review and Methods

The analysis of the Open Balkan Initiative can be situated within the wider theory of new regionalism, which started emerging in the post-Cold War period, as a product of a multitude of changes affecting the world, resulting in a marked expansion in regional cooperation arrangements. Some of these changes were the triadic restructuring of the global political economy around blocs in Europe, North America, and Asia-Pacific; the rise of transnationalism and socio-economic interdependence between states; the 'erosion' of the nation-state system; and the globalisation of trade, production, labour division, and finance - alongside fears of the potential consequences of that globalisation (Hettne and Söderbaum

1998). The processes associated with new regionalism are seen as more spontaneous, locally initiated, and multifaceted, frequently leading to increased homogeneity among countries within a region on aspects related to policies, culture, economy, and security. Most notably, this renewed trend of regionalism is characterised by fluid arrangements and by the fact that it often involves informal coalitions, without necessarily founding regional institutions or organisations (Söderbaum and Shaw 2003). Within the multidimensionality of the theory, it finds its commonalities with interdependence liberalism and institutional liberalism.

Cooperation initiatives between countries in European sub-regions are rather common on the continent, as they are within the EU itself (Cooper and Fabbrini 2022). We can find examples of these among the Visegrad group (Dangerfield 2008, Kajaneč 2022), the Baltic countries (Musiał and Šime 2021), the Benelux countries, as well as the Nordic countries (Stie and Trondal 2020), which speaks to the pertinence of contemporary regionalism. Such existing regional coordination initiatives are in alignment with the wider European integration processes (Harmsen, Högenauer and Paravantes 2026), with European values, as well as the Schengen Agreement (Felbermayr, Gröschl and Steinwachs 2018), illustrating that parallel cooperation mechanisms between different subsets of countries can be compatible and are not necessarily mutually exclusive. In the Western Balkans, regional initiatives have been delayed, compared to other parts of Europe, and have generally been of a transient nature, since multilevel integration had been rendered unlikely due to decades of political instability, volatility of local actors to domestic and external shocks, as well as the unwillingness of ruling elites to extend a hand to former neighboring rivals (Ranković and Milutinović 2023). Eventually, however, the need for Western Balkan businesses to be competitive with those of the EU made political decisions that would create a wider functional regional market between several states prudent, as a “warm up” for EU membership (Delevic 2007). The Open Balkan Initiative, therefore, could be seen as one such endogenous cross-border coordination effort, noteworthy in its attempt to create a Schengen-like arrangement outside the EU.

Compared to the prolific and comprehensive literature on the Western Balkans’ EU aspirations and accession processes, published studies focusing on the Open Balkan Initiative are scarce. While media attention surrounding the initiative has been notable, the subject matter hasn’t drawn the interest of many scholars of Balkan politics or regional integration policies. This can be largely attributed to the objectively short period since the initiative was launched. But it could also be an indication of the uncertainty when it comes to the initiative’s

general viability, longevity, or political relevance for the countries involved. The absence of extensive literature on the topic itself, especially from scholars outside the Western Balkans, tells a story of the disinterest and skepticism surrounding the Open Balkan Initiative among the research and academic community.

Much of the extant literature focuses on drawing parallels between the Berlin Process and Open Balkan, commonly concluding that the similarities between the two are too great to be able to credit the initiative with bringing something vastly different and new to the table, compared to previous multilateral initiatives of this nature (Semenov 2022; Tmušić and Rapaić 2022; Kulo and Novikau 2023). Some have analysed the effects of Open Balkan from the perspective of sectoral benefits, such as the comparative advantages in trade in the area (Miteva-Kacarski, Panova and Gjorgieva-Trajkovska 2022) or the positive impact on the tourism sector (Petrevska 2022). Uzunov's (2022) study offers a view into the economic threats and opportunities for Open Balkan members stemming from the multiple agreements on the freedom of movement of goods, services, and labour, given their relative differences in markets and industries. Jelisavac Trošić and Arnaudov (2023) offer an optimistic view of the Open Balkan as an initiative based on authentic regional interests due to marginalisation of the enlargement prospect by the EU, which has thus far surpassed any previous regional initiatives in the number of agreements between the three participating countries.

Yet, many authors have a deeply distrusting and pessimistic position toward the initiative. Tmušić and Rapaić (2022) argue that Open Balkan is a product of populism and is itself an outwardly populist approach directed at the EU. Surlić, Lazarević, and Kolarski (2022) have found that the dominant fears surrounding the initiative are that regional integration would lead to loss of sovereignty over internal political processes and the process of EU integration. Kamberi (2021) proposes that the Open Balkan Initiative is in fact a veiled aspiration by Serbia to spread its influence over the region, and not a true attempt at regional cooperation. This reproach is rooted in the realist notions of national interests and pursuit of power as the primary objectives of states, contrary to the purported eminence of institutional liberalism in regional initiatives. However, scholars of new regionalism have posited that this practice is not intrinsically divorced or fully distinct from expressions of nationalism and national interests, but should rather be seen as means to supplement, strengthen, or safeguard the role of the state and governmental authority in an increasingly interdependent world (Hettne and Söderbaum 1998). Namely, in order to cope with the challenges presented by globalisation, such as threats to national interests or insufficient capacity to thrive in asymmetric global or regional markets, nations

(in particular smaller ones) may resort to “pooling sovereignty” (Hettne and Söderbaum 1998), or “huddling together” (Wang 2020) to gain advantage.

Continuing the criticism, within the limited literature on Open Balkan, Tota and Culaj (2023) analyse the regional initiative with a focus on the disputes and distrust among countries in the Balkan region, claiming Open Balkan area could not do more than economic cooperation, due to unresolved political bilateral disputes in the region. In this study, I will argue that progress in economic cooperation is itself sufficient for the present priorities of the region, while it is also an advancing step toward political alignment for mutual gains among participating states, in a climate where countries have a tendency toward insular policy-making. From its ideational origins and the declared motivations of its founders, it is apparent that Open Balkan is an economic initiative with a political background. The academic discipline of global political economy has for decades emphasised the complex interconnectedness and “interplay of economics and politics in the world arena” (Frieden and Lake 2000, 1). Economists and political scientists often interpret international affairs through different perspectives. Economists typically place the focus on the interaction of markets, efficiency, and income, ignoring the state as a pre-eminent actor in the international arena. Conversely, IR scholars tend to privilege the state, with its spotlight on national security, war, and sovereignty, neglecting the relevance of economic factors in international relations (Walter and Sen 2009). As a result, the dichotomy of both approaches can overlook the intrinsic interdependence between markets and politics. Hence, the inspection of the Open Balkan Initiative in this paper is performed through both an economic and political lens, as the two are reasonably intertwined, in line with Gilpin’s (1975, 43) famous definition of global political economy as “the reciprocal and dynamic interaction in international relations of the pursuit of wealth and the pursuit of power”, where the pursuit of wealth refers to the sphere of market performance and economic growth, while the pursuit of power gives credence to the importance of national political and geopolitical interests.

This paper is a case study that seeks to address the following central question: can Open Balkan be considered a successful regional integration initiative and, if so, to what extent? Success in this context could be defined in multitude of ways; however this study will primarily assess Open Balkan’s success by 1) its advancements toward the objective of a common market and labour force between members and 2) its political durability. It begins by placing the initiative within the context of the deferred EU enlargement of the Western Balkan region. From an economic perspective, the study explores the ways in which the initiative has gone further in coordination and agreement

implementation than other regional arrangements in the Western Balkans, while simultaneously pinpointing the existing limitations of intergovernmental coordination. Politically, it analyses the various facets of stigma and misgivings surrounding Open Balkan and, in doing so, challenges some of the criticism present in previous literature, while also acknowledging the potentially temporal nature of the initiative's political expediency.

In this research I adopt a qualitative methods approach with mixed data to investigate the trajectory of the Open Balkan Initiative as a project of intergovernmental cooperation and an auxiliary form of regional integration in preparation for EU membership. I primarily use qualitative data for an explanatory analysis, for a deeper understanding of elements such as intent, motivations, and outcomes of agreements. Primary sources include speeches by political leaders, official government publications, and public statements. These are supplemented by secondary sources such as news reports, political commentary, and academic analyses, which serve to contextualise events and interpret the evolving narratives, priorities, and strategies of the different actors involved with the Open Balkan Initiative.

Primary sources were collected for the period 2020–2024, spanning the launch, development, and subsequent consolidation phases of the Open Balkan Initiative. Inclusion criteria required that sources explicitly reference the Open Balkan Initiative or its predecessor the “Mini-Schengen” framework, provide direct statements from executive officials of all Western Balkan economies or documents related to the initiative's implementation, and articulate initiative-related policy objectives, justifications, or judgements. The corpus comprises sources drawn primarily from electronic media (through systematic searches of reputable regional media databases, ensuring coverage across all participating Western Balkan states) though some are drawn from official government portals, or websites of chambers of commerce.

The study did encounter some data limitations when it came to acquiring statistics from official government websites on the progress of the common market implementation. However, the study uses other quantitative data from secondary sources, such as statistical offices of member states or Eurostat for comparison of their economic indicators, as well as survey data to assess whether policy-makers' narratives resonate with public opinion on the Open Balkan Initiative in the region. This study draws on survey data from the Balkan Barometer 2023, 2022 Western Balkans Regional Survey, and 2022 Western Balkans Security Barometer survey. The first two surveys were selected because they are the only publicly available surveys that include questions on the Open Balkan and the economic-political effects of regional cooperation, encompassing

all or nearly all Western Balkan societies, thus facilitating cross-country comparability. The 2022 Western Balkans Regional Survey excluded survey data from Albania, therefore polling data for Albania was taken from the 2022 Western Balkans Security Barometer survey published in Hallunaj and Strati (2023), as both surveys were conducted the same year, employ harmonised question formats, and have similar sampling designs and sample sizes.

Reimagining the EU's Waiting Room

Politics in the Western Balkans, in the past three decades, have largely been defined by the region's aspirations for EU membership - a path marked by promises, shifting priorities, and repeated delays. The EU's enlargement strategy, which is regarded as a merit-based process, was intended to use conditionalities to incentivise reforms among Western Balkan candidate states, with the promise of ensuing membership as the reward. Nevertheless, this pledged enlargement has been continually deferred, leaving the impression that the EU has been giving mere lip service to candidate states from the region. This has resulted in loss in EU credibility and declining enthusiasm for accession (Ushkovska and Ognjanoska 2025; Griessler 2020). Even so, EU integration remains a key priority for the political leadership in the Western Balkans and a determining factor in their creation of cross-border policies.

Within this context, the Berlin Process was introduced by the former German Chancellor Angela Merkel in 2014 with the purpose of promoting good neighbourly relations between the Western Balkan Six, regional cooperation, economic growth, and civil society connectivity. It intended to support integration of the Western Balkan economies first with each other, and later with the EU. Initially, the primary focus of the Berlin Process has been on enhancing sectoral collaboration, boosting security cooperation, and regional infrastructure development. However, over time, its scope expanded to include economic aspects of cooperation in the Western Balkans (Minić 2018). Originally scheduled for four years, the initiative's duration was prolonged beyond 2018 with the adoption of the Western Balkans Enlargement Strategy, "until conditions are created to absorb its results and put them on the main track of the region's integration into the EU" (Minić 2018, 374).

However, the Berlin Process has two major weaknesses. First, the EU does not seem able to establish a common stance on some of the bilateral disputes in the Western Balkans, nor has it been effective over the years on steering

political actors in the Western Balkans toward dispute resolutions. Therefore, the Berlin Process' ability to foster a spirit of economic cooperation and joint agreements was hampered by the region remaining divided by unresolved cross-border hostility and incompatible national interests. Second, when former EU Commission President Jean-Claude Juncker announced a five-year moratorium on the EU's acceptance of new members and the EU enlargement fatigue visibly impeded the accession progress of candidate states far beyond that moratorium, the element of enticement of the Berlin Process wore off as Western Balkan countries became ever more frustrated and indignant by the seemingly endless wait to accede to the EU (Kamberi 2021; Griessler 2020).

These circumstances led to the Albanian, Macedonian, and Serbian political leadership launching their autonomous initiative for regional integration, to accelerate certain aspects of the creation of a common economic area, as well as to demonstrate maturity for manage the intergovernmental coordination efforts independently from the EU. Vučić declared: "This is our initiative, an initiative of the people from the Balkans, those who understand that they need to connect and solve problems on their own" (N1 2022a). Likewise, Rama, the prime minister of Albania, pointed out that "[t]he key feature is that this document is an internal desire, not patronised externally" (B92 2019), with Zaev adding "We agreed that our three countries would not be held hostage to the failure of the European Union to unblock our European integration process" and "Open Balkan is our way forward on the road to the European Union" (Kraja 2021). Immediately after the Novi Sad Declaration, the three leaders met again in Ohrid in November 2019 and Tirana in December 2019 to sign additional declarations, primarily to identify a list of priorities related to the four freedoms. They issued an invitation to the remaining Western Balkan countries to join, as the Mini-Schengen/Open Balkan has an open door policy.

The outbreak of the pandemic, shortly after, underscored further the need to preserve regional green corridors to ensure the timely and effective supply of essential resources to Western Balkan countries during a crisis. The EU's decision to restrict exports of medical equipment to candidate states in 2020, followed by the exclusion of the Western Balkans during the vaccine distribution across the EU in early 2021, was a stain on the EU's reputation among candidate states (Ushkovska 2023) and demonstrated the importance of regional self-reliance and of the removal of barriers for transporting supplies, so that countries in the region could to respond more adequately to crises, whether it be the coronavirus pandemic, or the energy and food crisis that ensued after Russia's invasion on Ukraine.

One often raised criticism of the Open Balkan Initiative is that it is much the same as the Berlin Process (Tmušić and Rapaić 2022), only in a smaller configuration, and that it “does not represent anything revolutionary or at least fundamentally new regarding its ideas, proclaimed goals, and actors involved”, although a partial improvement on other regional initiatives (Kulo and Novikau 2023). Additionally, the initiative’s limited membership and ambiguous relationship with the EU’s enlargement agenda raised questions about its long-term impact on the Western Balkans’ EU membership prospects. Nevertheless, EU Enlargement Commissioner Oliver Varhelyi has praised Open Balkan as a successor to the Berlin Process (Sinoruka 2021). Since regional cooperation features as the main pillar of both the Berlin Process and the Open Balkan Initiative, it is obvious that both of them are complimentary, and the initiative aligns closely with the EU accession process. As Semenov (2022, 25) notes “this implies that the initiative is not a replacement for enlargement, but it might serve only as an intermediate step that provides politicians and citizens with tangible goals and benefits while instilling local responsibility”.

Rikalović, Molnar, and Josipović (2022) similarly argue that existing regional initiatives among EU member-states could in fact serve as a good example for the successful socio-economic cooperation between Western Balkan nations. Given that Open Balkan aligns itself with European values, the initiative could be seen as a training ground for applying EU standards among participating states, while in the EU’s waiting room. Keeping in mind the widespread presence of regional grouping within the EU (Cooper and Fabbri 2022), which have been created with varying designs (from facilitating cooperation between participating states, to developing joint positions on EU policies and agendas among participating states), the existence of the Open Balkan Initiative, in its present form or future expanded format, could potentially persist beyond EU accession, without being contradictory to EU membership.

Area Of Economic Cooperation: Advances and Limits

The main objective of the Open Balkan Initiative was to enhance regional economic collaboration among countries in the Western Balkan through replicating the EU’s four freedoms – free movement of people, goods, services, and capital. Additionally, the initiative has strived to attract a greater number of foreign investments to the region by countries pooling together to increase the size of the common market and labour force, while simultaneously mitigating inter-country competition for foreign investors through the implementation of

the free movement of people. It was believed that the initiative would benefit both citizens and businesses in the participating states through increased trade opportunities, joint investments, and development of the tourism sector, positively impacting the economies of the three countries.

The Open Balkan Initiative has made no progress on an institutional framework, nor does it have a treaty defining its goals and expectations in the short and medium-term. This lack of institutionalisation, alongside a lack of transparency, have been said to constitute the main problems of the initiative (Milošević and Hrnjaz 2023, 54). However, despite that and despite Open Balkan being a relatively new initiative, within the first three years several agreements have been signed between the participating states, such as the agreements on the conditions for free access to the labour market in the Western Balkans, on mutual recognition of higher education diplomas and scientific grades, on protection from disasters, on electronic identification of the citizens of the Western Balkans, and on cooperation in the field of veterinary and food safety, among others. Additionally, the three countries have adopted memoranda on cooperation in the fields of trade, culture, cinematography, tourism, and taxation administrations (Chamber of Commerce and Industry of Serbia 2024; Dhimolea 2022).

Table 1. List of agreements and memoranda signed between Open Balkan member-states

	Agreements	Memoranda
July 2021	Agreement on cooperation for protection against disasters in the Western Balkans.	Memorandum of understanding on cooperation to facilitate imports, exports and the movement of goods in the Western Balkans
		Memorandum of understanding on cooperation related to free access to the labour market in the Western Balkans
December 2021	Agreement on conditions for free access to the labour market in the Western Balkans	
	Agreement on interconnection of electronic identification schemes for citizens of the Western Balkans	
	Agreement on cooperation in the field of veterinary, food and feed safety and phytosanitary in the Western Balkans	
	Agreement on cooperation in the field of accreditation	
	Agreements on the mutual recognition of certificates Authorized Economic Operators Authorizations for Security and Defense (OEAS)	
June 2022	Agreement on mutual recognition of diplomas and scientific grades issued by higher education institutions and other authorized institutions	Memorandum of understanding on cooperation in the field of tourism in the Western Balkans
		Memorandum of understanding on cultural cooperation in the Western Balkans
		Memorandum of understanding on the cooperation of the taxation administrations in Western Balkans
September 2022	Agreement on food security mechanisms in the Western Balkans	Memorandum of understanding on cooperation in the field of cinematography and audio-visual activities in Western Balkans

Sources: Chamber of Commerce and Industry of Serbia 2024; Dhimolea 2022.

One initiative which has shown concrete results has been the joint annual Open Balkan wine fair, called Wine Vision. Since taking place for the first time in Belgrade in 2022, it has continued to be organised annually in the Serbian capital, aspiring to the largest and most impactful wine fair in Southeast Europe. In a similar vein, Open Balkan member-states have committed to setting up a common agency for foreign investments, a regional film fund, a regional theatre festival, and organising regional youth exchanges.

Freedom of movement has been rolled out gradually, but consistently. Within the framework of the Berlin process, it had already become possible for citizens in the Western Balkans to travel within the region without a passport, using only their national ID cards, in a similar fashion to how EU citizens travel across EU member-states. The initiative then went a step further and non-tariff trade barriers were removed to ease the freedom of movement of goods between Open Balkan members and green lanes at the borders crossings were opened so as to enable a faster transit of trucks within the Open Balkan region. In addition, member countries agreed to mutual recognition of necessary documentation, for example of food safety certification in the agricultural and food sector, leading to shorter inspection time at the borders and reduced paperwork for the export/import of goods (Dhimolea 2022).

Finally, member countries harmonised protocols on connecting national ID numbers so as to facilitate the freedom of movement of workers on the labour markets of the Open Balkan area. This process went hand in hand with the mutual recognition of diplomas and the elimination of the need for citizens to obtain work permits or face administrative barriers for seeking employment in the private sector in another Open Balkan country (Jelisavac Trošić and Arnaudov 2023). The first week of March 2024 saw the official beginning of the unified labor market under the Open Balkan initiative across all three countries. In order to access the Open Balkan unified labor market, citizens need to register on the e-services portal in their home country and apply for the Open Balkan ID number, after which they should register with this number on the e-services portal of the host country. This two-step process provides citizens with a certificate authorizing them to participate in the labour market of the host nation. The effects of the arrangement were expected to become visible during the 2024 summer season, with greatest movement of labour predicted in the agriculture, construction, manufacturing, and retail sectors.

However, there is an absence of publicly available government statistics on the number of applicants or issued Open Balkan ID numbers in the year following the launch of the common labour market, which hinders a proper evaluation of the initiative's outcomes and overall effectiveness of the freedom of movement

of workers in the Open Balkan area. Furthermore, while the Serbian and Macedonian e-services portals have been fully operational and accepting registrations from workers, Albania's official portal does not yet include a dedicated form for Open Balkan applicants (Baletic, Marusic and Sinoruka 2024). This means that those citizens from the other Open Balkan members who are interested to work in Albania still need to go through the regular process of applying for a work visa, as would citizens of third countries. This undermines the spirit of the harmonisation of protocols for achieving a common labour market in the Open Balkan area, on one hand, and demonstrates a limitation of the initiative to deliver on its objectives from both an administrative and political nature, on the other hand.

Table 2. General data of Open Balkan participating countries

Country	SRB	MKD	ALB
Population (million)	6.6	1.8	2.7
GDP (billion €)	82.3	15.4	25.1
GDP per capita (€)	12 510	7 980	6 500
Exports to Western Balkans countries (% of total)	12.8 ⁽ⁱ⁾	11.4 ⁽ⁱ⁾	17.2 ⁽ⁱ⁾
Exports to EU countries (% of total)	61.1 ⁽ⁱ⁾	78.7 ⁽ⁱ⁾	76.4 ⁽ⁱ⁾
Unemployment rate (%)	3.4	12.4	11.7 ⁽ⁱ⁾
Average gross monthly salary (€)	1 264 ⁽ⁱⁱ⁾	1 050 ⁽ⁱⁱⁱ⁾	852 ^(iv)

Sources: Eurostat 2025, (i) Uzunov 2022, (ii) SORS 2025, (iii) SSORN 2025, (iv) ISRA 2025.

One identified drawback of the unified labour market is the projected unidirectional movement of workers, with primarily Albanian and Macedonian citizens applying for work in Serbia, due to its more numerous job opportunities and higher salaries, and very few Serbians interested in seeking employment in the other two Open Balkan countries. Such a trend would alleviate current labour shortages in Serbia, while further reducing the supply of labour in some key sectors in the other two members. This has given credence to the concerns that Serbia, which is by far the largest economy in the Western Balkans and whose annual GDP is more than double the GDP of the other two Open Balkan countries combined, would benefit disproportionately from the Open Balkan

Initiative. That outcome corresponds with Keating's (2011, 5) assertion that within regional blocs "there are winners and losers, depending on how they are constituted". Still, research has suggested that benefits from the initiative may be felt in other ways by Macedonian and Albanian businesses due to them having a comparative advantage to Serbia in the trade exchange of certain goods and services, therefore the liberalisation of trade within the Open Balkan area holds a large potential for the economic growth of all countries involved (Miteva-Kacarski, Panova, and Gjorgieva-Trajkovska 2022).

Another concern regarding the creation of the common internal market relates to security and justice. The removal of border controls could lead to an increase in drug trafficking and human trafficking, as well as cross-border movement of offenders, given that it would be wrong to believe that regional freedom of movement is solely an economic issue. This is a challenge the EU itself has faced when it abolished internal borders, therefore, the Open Balkan members could use the EU experience and implement the same instruments which have proven useful in promoting an area of freedom, security, and justice, such as mutual recognition of judicial decisions and exchange of information on criminal records (Matić Bošković 2022).

Political Contents and Discontents

Since its very beginning, interest in the initiative differed among Balkan governments. Initially, it was hoped that the concept of a Mini Schengen Area, later Open Balkan, would eventually find approval and acceptance across all six Western Balkans capitals, four of which were EU candidate countries back in 2019 when the initiative was launched. Nevertheless, Montenegro, Bosnia and Herzegovina, and the authorities in Kosovo*² have opted not to join the initiative. Their reasons were varied, but research by Surlić, Lazarević, and Kolarski (2022) has shown that the negative discourse surrounding Open Balkan in these three societies has involved fears over challenges to their sovereignty, their unfinished processes of nation-building, and their uncertain future regarding EU accession. Thus, the aforementioned actors have expressed concerns over the potential unequal position among participating countries, fearing a Serbia-dominated area, both economically and politically. Furthermore,

² "This designation is without prejudice to positions on status, in line with UNSCR 1244 and the ICJ Opinion on the Declaration of Independence".

their governments perceived Open Balkan as lacking significant value, since travel and trade within the region has already been eased by the CEFTA trade agreement, as well as distracting from the goal of European integration.

In the case of Bosnia and Herzegovina, positions on the Open Balkan are split along ethnic lines, with Bosnian Serb politicians viewing the initiative positively, while Bosnian Croats and Bosniaks are pushing against it. Thus, despite the former Chairman of the Council of Ministers of Bosnia and Herzegovina (an equivalent to prime minister) Zoran Tegeltija expressing personal support for the initiative, his country's complex federal system meant reaching a consensus on this issue would be difficult (Marusic 2022). Montenegro has criticised the regional initiative saying the project is not transparent, lacks strategy and an institutional setup, and relies instead on the good relations between charismatic leaders (Kajosevic 2022). For a brief period in 2022, Montenegrin Prime Minister Dritan Abazović signaled a favourable view of his country joining Open Balkan, departing from the position of previous governments (Kovačević 2024, 18). Nevertheless, he soon changed his position due to dissenting voices in his coalition and political tensions which spelled the end of his tenure as prime minister. In 2023, the new President of Montenegro Jakov Milatović renewed the support for becoming part of the Open Balkan, stating "as long as [EU membership] is our main goal, I don't see a problem with simultaneously improving regional economic cooperation. Moreover, I think it is an integral part of our EU integration" (N1 2023). So far, however, little movement has been made by Montenegro in this regard.

Meanwhile, Albin Kurti has described the Open Balkan Initiative as "a harmful regional initiative with no vision" and has refused to join because Serbia does not recognise Kosovo as an independent state (N1 2022b). A previous government led by Avdullah Hoti had committed to joining Mini Schengen Zone by signing the Washington Agreement with Belgrade in September 2020, under the patronage of former US President Donald Trump. However, the current government in Priština has not placed much value to its obligations from the Washington Agreement, in general, and believes the focus for regional cooperation in the Western Balkans should be on the EU-led Berlin Process.

Therefore, the local ownership of the initiative, independent from supervision by Brussels, has become the greatest point of contention for its critics, instead of being lauded as an achievement by regional players (Surlić, Lazarević and Kolarski 2022). It has been argued that the local ownership of Open Balkan also poses a danger of exposing incompetence on the part of local political leaders and a necessity for EU command in the region, should the initiative fail to deliver and implement its envisioned goals (Semenov 2022).

Ultimately, Western Balkan countries have two differing perceptions of the Open Balkan Initiative: the opponents view it as an unwanted distraction from the EU accession process, while the proponents of the initiative argue that “a better connected region of the Western Balkans will integrate faster and more successfully into the EU” (RSE 2020).

Hence, it came as a surprise when in July 2023 the Prime Minister of Albania Edi Rama stated that Open Balkan has fulfilled its mission and member-states should now focus on the Berlin Process (Taylor 2023). This has spurred many analysts to rush and speculate that the initiative is finished, that Rama unilaterally put an end to Open Balkan (*Euronews Albania* 2023), and that “few will mourn its demise” (Sinoruka 2023). However, several months later, Rama stated that he has been misinterpreted, that he never meant to close the Open Balkan (*Koha* 2023) and “Open Balkan has fulfilled the mission of making everyone in the region, but also everyone outside the region, aware of the strategic and vital importance of regional cooperation” (Atlantic Council 2023). It became clear that Rama’s initial scathing remarks were the result of recent political events and heightened tensions at the time between Belgrade and Priština, which arose over the arrests of Kosovo-based policemen by Serbia, which Rama condemned. While later amending his words, the reaction raises concerns over the stability and sustainability of the Open Balkan Initiative during instances of geopolitical disputes – which in the case of the Western Balkans are a common occurrence. The ability of member-state governments to swiftly reverse their position on membership in Open Balkan based on disagreements on daily politics exposes the fragility of the initiative.

Furthermore, with changes in the Macedonian political landscape following the parliamentary elections of May 2024 and the forming of a new government led by Hristijan Mickovski as prime minister, the Macedonian position on the initiative has become ambiguous. While in opposition, Mickovski has expressed his reservations about Open Balkan, stating he is uncertain regarding the essence of the initiative and its true accomplishments. He has argued that all regional initiatives that serve to improve the standard of living of Macedonian citizens should be supported, but it is unknown whether Open Balkan is such an initiative and that either way it should never be a substitute for full EU membership (*Fokus* 2023). His distancing from the regional project continued once he became Prime Minister, with expressed criticism that Open Balkan has many flaws, is an incomplete initiative, and that Macedonia’s participation should be further discussed with its strategic partners (implying those strategic partners are in fact not Serbia and Albania). Yet, mere months later, in November 2024, Mickovski seemingly had a change of heart and attended the annual ‘Wine Vision by Open

Balkan' in Belgrade, where he threw his support toward the initiative, stating that the countries are committed to the advancement of their economic ties, cultural exchange, and tourism promotion, adding that the regional initiative creates opportunities to connect the Balkans with the world (*Kanal 5* 2024).

Ironically, Rama was absent from that event and no notable advancements in cooperation between Open Balkan partners have been made in the year since. This coincided with the Albania's opening of the first negotiating cluster with the EU in October 2024 and the reinvigorated push for EU membership, following some encouraging gestures by the EU, such as the decision to decouple Tirana's accession talks from Skopje. Rather speedily and to the surprise of many, by November 2025, Albania has managed to open all negotiating chapters with the EU, although none have been closed so far.

Therefore, as leaders of member-states seem vague on whether Open Balkan is still a priority, a question mark has been placed on the future of the initiative. With the end of Open Balkan being speculated for some time, while the main procedures for enabling the freedom of movement of goods and workers are already in place, it is difficult for observers to determine whether the initiative is still active or a policy consigned to the past.

Table 3. Public opinion in the Western Balkans

Country	SRB	MKD	ALB	BIH	MNE
Support Open Balkan Initiative	75%	61%	67%	68%	66%
Agree that regional cooperation can contribute to the political, economic, and security situation in their society	81%	76%	83%	67%	80%

Sources: RCC 2023; IRI 2022

Unlike positions of governments in the Western Balkans, however, public opinion on the Open Balkan Initiative is decidedly positive. Surveys show that a strong majority in all Western Balkan societies, except in Kosovo*³, are in favour of the initiative. Namely, 75% of Serbian respondents, 61% of Macedonian respondents, and 67% of Albanian respondents support the Open Balkan Initiative (IRI 2022; Hallunaj and Strati 2023). Furthermore, among non-participating states, 68% of

³ In Kosovo*, public support for the Open Balkan Initiative is 42% (IRI 2022), whereas 72% agree that regional cooperation can contribute to the political, economic, and security situation in their society (RCC 2023).

respondents in Bosnia and Herzegovina (and a majority of each ethnic groups), as well as 66% of respondents in Montenegro believe Open Balkan is a good idea (IRI 2022). This is supported by surveys showing that a high 67–83% of citizens in all Western Balkan countries agree that regional cooperation can contribute to the political, economic, and security situation in their society (RCC 2023).

Conclusions

At its core, the Open Balkan Initiative seeks to facilitate the free movement of people, goods, services, and capital among member states, mirroring key aspects of the EU single market. By reducing border controls, harmonising regulations, and recognising professional qualifications, the initiative aims to lower transaction costs, attract foreign investment, and enhance competitiveness. Supporters argue that Open Balkan can stimulate economic growth, reduce unemployment, and prepare participating countries for eventual EU membership by encouraging the adoption of European standards and practices.

Despite its stated goals, the initiative has generated debate within the region. One of the prime reservations expressed regarding the Open Balkan Initiative is the unclear distinction between its objectives and those of the Berlin Process. In line with other literature on the subject, this paper also finds that there is little to differentiate Open Balkan from previous multilateral initiatives, given that it has borrowed several of the ideas such as on cooperation in infrastructure and the four freedoms. Many of the agreements signed as part of the Open Balkan Initiative resemble those already announced as components of the Berlin Process. For example, during the Western Balkan Summit in 2022, leaders from all Western Balkan countries have committed to the free movement of people and recognition of IDs for all citizens of the region, as well as to the mutual recognition of university diplomas and professional qualifications within the region. These agreements have been replicated within Open Balkan by the three member-states.

Where the initiative can be commended is its faster pace of progress implementing those agreements within Open Balkan as compared to the Berlin Process. In that regard, the initiative is successful, albeit not revolutionary. In theory, the initiative has the potential to go significantly beyond other agreements for regional integration. However, the limited availability of statistical data on implementation outcomes provided by participating governments makes it difficult to accurately estimate the effectiveness of the initiative. Hence,

its success in terms of implementing a single market between members could only be judged as partial.

Nevertheless, the value of Open Balkan can be found in the local ownership of the initiative and the consequent political rationale for its existence. In a similar vein, the limited membership of the initiative could be considered a strength, rather than a weakness. The Open Balkan Initiative is reproached for only involving three of the Western Balkan Six, yet, in reality, this is precisely what has enabled participating states to move toward implementing agreements such as that on the common labour market more quickly than what has been possible by the Berlin Process. The Western Balkan region is, unfortunately, rife with distrust between countries stemming from unresolved conflicts, inter-ethnic resentment, and incompatible national interests. Therefore, frequently, efforts to advance regional cooperation are derailed and held hostage by longstanding and difficult to resolve political disputes. An initiative with fewer participating countries, provided all of them have friendly relations with one another, could be an asset that makes joint constructive steps forward possible. This underlines the necessity to minimise the risk of potential fallout between Open Balkan members by ensuring all participating countries have resolved bilateral disputes.

Even so, time has shown governments of participating countries can be susceptible to rescinding their support for the initiative guided by political expediency or foreign policy disagreements with neighbouring countries. Hence, the Open Balkan Initiative suffers from not having clear and long-term frameworks that transcend political cycles, to ensure continuity and predictability regardless of changes in leadership. The initiative's progress is dependent on the ability to secure consistency in its intergovernmental arrangements to facilitate movement of people, goods, and services across borders, since only consistency would breed confidence in the longevity of these policies among businesses and workers. The delays in implementation or changing course by new political actors in the participating countries signal uncertainty, lack of genuine commitment, and the potential for policy reversals. Such circumstances deter both foreign and domestic investors, undermining the expected economic growth and cross-border prosperity as a result of Open Balkan arrangements. The political durability of Open Balkan is questionable and this flaw can be indicative of something greater. Namely, upholding the commitments made in a geographically smaller intergovernmental project showcases Western Balkan nations' ability to operate free from arbitrary policy changes by political actors upon their accession to the EU.

Finally, concerns have also been raised regarding political asymmetries among participants. The governments of Open Balkan members ought to tackle the initiative's reputational ambiguity both among their political actors and potential future members. Transparency of statistics and enhancing communication with the public regarding the objectives, progress, and impact of the agreements signed within the initiative, together with measurable outcomes for each of the participating countries builds public trust and support, ensures good-will among members, and reinforces the faith in the value and contributions of the regional initiative. One reason for this is that it would, hopefully, mitigate fears (among participating countries and potential future members) of Serbia being the disproportionately largest economic beneficiary from the initiative, at the expense of other countries in the region. Another reason is that it would provide clarity of the initiative's relevance, suitability for purpose, and long-term sustainability.

Иницијатива Отворени Балкан: иновативна регионална сарадња или пролазни политички експеримент?

Маре УШКОВСКА⁴

Апстракт: Иницијатива Отворени Балкан представља занимљиву студију случаја ефикасности договора налик Шенгену изван ЕУ, посебно као подухвата у смислу локалне иницијативе уз координацију између влада. Заснована на новој теорији регионализма и принципима међународне политичке економије, ова студија истражује потенцијал и ограничења овог договора на Западном Балкану, анализира његове резултате, питања у вези са његовом целисходношћу за дату сврху и вероватну путању ове регионалне интеграционе иницијативе. Кроз квалитативну анализу која пружа и одговарајућа објашњења, ова студија случаја настоји да одговори на следеће главно питање: да ли Отворени Балкан може да се сматра успешном регионалном интеграционом иницијативом и ако може, у којој мери? Иако постоји мало тога по чему би се идеје Отвореног Балкана разликовале од претходних сличних мултилатералних иницијатива, резултати студије указују на то да је иницијатива показала бржи напредак у реализацији закључених споразума у поређењу са Берлинским процесом. Студија такође анализира политичку стигму која окружује Отворени Балкан и притом доводи у питање неке од критика које су присутне у досадашњим анализама. Овде постављамо тезу да ограничено чланство Отвореног Балкана представља снагу која омогућава трима земљама чланицама да се споразуми лакше реализују, попут споразума о заједничком тржишту рада, без оптерећења многим нерешеним билатералним политичким споровима који су присутни у региону. С друге стране, ова иницијатива је подложна политичким циклусима, будући да је недостатком интересовања њених лидера током последњих година истакнут нејасан дугорочни оквир и одрживост координације регионалне политике између држава чланица.

Кључне речи: регионална сарадња, Западни Балкан, ЕУ интеграције, слобода кретања, заједничко тржиште рада.

⁴ Доцент, Међународни балкански универзитет, Скопље, Северна Македонија. Е-пошта: mare.ushkovska@ibu.edu.mk, ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-9223-291X>.

Овим путем изражавам захвалност др Ивану Станојевићу са Факултета политичких наука Универзитета у Београду на конструктивним коментарима на претходну верзију овог рада.

Увод

У октобру 2019. године, на састанку који је одржан у Новом Саду, председник Србије Александар Вучић, заједно са премијерима влада Албаније и Северне Македоније, Едијем Рамом (Edi Rama) и Зораном Заевим (Zoran Zaev), покренуо је успостављање мини-шенгенског простора, који је 2021. године преименован у иницијативу Отворени Балкан. Главни циљ ове иницијативе био је превазилажење друштвених, економских и трговинских баријера које ометају економски раст у региону, применом четири слободе на којима се заснива европска интеграција: слобода кретања робе, радне снаге, капитала и услуга (Bjelić i Rajković 2022). Међутим, владе држава учесница биле су мотивисане и потенцијалним политичким користима овог новог облика прекограничне сарадње, имајући у виду застој у процесу проширења ЕУ.

Од када се Хрватска придружила ЕУ 2013. године, чланство у Унији остало је далека перспектива за остале земље Балкана. Бивши председник Европске комисије Жан-Клод Јункер (Jean-Claude Juncker) увео је 2014. године петогодишњу паузу у проширењу ЕУ, након чега је међу земљама чланицама наставила да се одржава шира клима замора од проширења, што је у знатној мери ограничило пут приступања земаља кандидата дуго након што је формална пауза завршена. Током тих година, ЕУ је истовремено у континуитету постављала нове услове и критеријуме за чланство и преформулисала процедуру приступања за земље кандидате. Три државе учеснице Отвореног Балкана формално су се укључиле у процес приступања ЕУ, иако различитим темпом и са различитим успехом у преговорима. Србија је започела преговоре о приступању ЕУ 2014. године и отворила 22 од 35 преговарачких поглавља. Међутим, укупни напредак приметно је успорен последњих година (Petrović, Kovačević i Radić Milosavljević 2023, 182–183). Скопље и Тирана су заједнички отворили преговоре о приступању 2022. године након дужег одлагања, иако је у случају Македоније напредак више пута био отежан билатералним споровима са државама чланицама ЕУ (Kolaković-Bojović i Simonovski 2023, 105). Албанија, као земља кандидат од 2005. године, још увек није отворила ниједно преговарачко поглавље због двадесет година вета, које је прво наметнула Грчка, а затим и Бугарска. Процес приступања Албаније до 2020. године је, у најбољем случају, био у статусу мировања. С друге стране, тај пут је од тада забележио стабилнији напредак, иако се још увек суочава са изазовима. У периоду између октобра 2024. и новембра 2025. године, Албанија је успела да отвори сва преговарачка поглавља са ЕУ. Ипак,

ниједно до сада није затворено, па тако, према речима премијера Едија Раме, Албанија „никада ништа не може да узме здраво за готово када је Брисел у питању“. (EU Debates 2025).

Иницијатива Отворени Балкан дочекана је са извесном дозом скептицизма код одређених политичких странака и грађанства у земљама Западног Балкана, јер су многи имали бојазан да је у питању алтернативни сценарио за стицање статуса чланства ових земаља у ЕУ и доживљавали су је као непожељну утешну награду коју је Западном Балкану понудила ЕУ, уморна од проширења. Ипак, Новосадска декларација којом је покренут пројекат Мини-Шенген, позивала се на Самит у Солуну из 2003. године, Самит у Трсту из 2017. године и Стратегију ЕУ за Западни Балкан из 2018. године, како би се нагласило да Отворени Балкан није замишљен као замена за чланство у ЕУ за земље учеснице, већ да треба да послужи као привремена мера за приступање ЕУ, која би владама и грађанима Западног Балкана понудила неке од предности регионалне интеграције и усклађивања политика у међувремену (Semenov 2022, 27–28). Из наведених разлога, ова иницијатива одражава прагматично прилагођавање неизвесности приступања од стране држава учесница, а не одступање од циљева ЕУ. Додатно је појашњено да је ово локална иницијатива идеја са високим степеном регионалне одговорности, што ју је разликовало од сличних регионалних иницијатива које су вођене споља, а посебно од Берлинског процеса под окриљем ЕУ.

Иницијатива Отворени Балкан представља значајан покушај решавања регионалних проблема на Западном Балкану, која одражава како могућности, тако и изазове сарадње у политички сложенем и променљивом европском окружењу. Овај рад нуди анализу досадашњих достигнућа Отвореног Балкана, питања у вези са целисходношћу ове иницијативе у односу на дату сврху, као и запажања о будућем путу ове регионалне интеграционе иницијативе. Ова иницијатива представља занимљиву студију случаја у погледу ефикасности ширења договора сличних Шенгену ван ЕУ и представља плодно тло за проучавање користи и изазова везаних за координацију влада на Западном Балкану у светлу локалне иницијативе.

Преглед литературе и методе

Анализа иницијативе Отворени Балкан може да се смести у оквир шире теорије новог регионализма, који је почео да се појављује у периоду после Хладног рата као резултат великог броја промена које су утицале на свет,

што је за последицу имало значајно ширење регионалних договора у смислу сарадње. Неке од тих промена биле су тријадно реструктурисање глобалне политичке економије које се одиграло око блокова у Европи, Северној Америци и Азијско-пацифичком региону; успон транснационализма и социо-економске зависности између држава; „ерозија“ система националних држава и глобализација трговине, производње, те поделе рада и финансија, уз бојазан од потенцијалних последица такве глобализације (Hettne i Söderbaum 1998). Процеси који су повезани са новим регионализмом виде се као спонтанији, локално иницирани и вишестрани, што често доводи до веће хомогености међу земљама унутар региона у аспектима који су везани за политику, културу, економију и безбедност. Пре свега, овај обновљени тренд регионализма карактеришу флуидни договори и чињеница да често подразумева неформалне коалиције, без нужног оснивања регионалних институција или организација (Söderbaum i Shaw 2003). Узимајући у обзир вишедимензионални оквир ове теорије, она проналази заједничке особине са либерализмом међузависности и институционалним либерализмом.

Иницијативе за сарадњу између земаља у европским подрегионима прилично су честе на континенту, будући да се налазе унутар саме ЕУ (Cooper i Fabbrini 2022). Примере ових иницијатива можемо да нађемо и у Вишеградској групи (Dangerfield 2008, Kajanek 2022), балтичким земљама (Musiał i Šime 2021), земљама Бенелукса, као и у нордијским земљама (Stie i Trondal 2020), што говори о значају савременог регионализма. Такве постојеће регионалне координационе иницијативе у складу су са ширим процесима европских интеграција (Harmsen, Högenauer i Paravantes 2026) са европским вредностима, као и са Шенгенским споразумом (Felbermayr, Gröschl i Steinwachs 2018), што показује да паралелни механизми сарадње између различитих подскупова земаља могу да буду компатибилни и не нужно међусобно искључиви. Регионалне иницијативе на Западном Балкану су закасниле ако их упоредимо са другим деловима Европе, а генерално су биле пролазне природе, будући да је вишеслојна интеграција била мало вероватна услед деценија политичке нестабилности и непостојаности локалних актера у односу на домаће и спољне шокове, као и због недостатка воље владајућих елита да пруже руку бившим противницима у суседству (Ranković i Milutinović 2023). Међутим, на крају је потреба да компаније Западног Балкана постану конкурентне онима из ЕУ, довела до политичких одлука због којих би се стварање ширег функционалног регионалног тржишта између неколико држава чинило разумним и као вид „загревања“ за чланство у ЕУ (Delević 2007). Из

наведених разлога, иницијатива Отворени Балкан може да се посматра као ендогени прекогранични координациони напор, вредан пажње због покушаја да креира договор сличан Шенгену ван ЕУ.

У поређењу са обимном и свеобухватном литературом о тежњама Западног Балкана ка ЕУ и процесима приступања, објављене студије које се фокусирају на иницијативу Отворени Балкан и даље су оскудне. Иако је медијска пажња која окружује ову иницијативу у знатној мери постојала, тема није привукла интересовање многих стручњака за балканску или политику регионалних интеграција, што у великој мери може да се припише објективно кратком временском периоду који је протекао од покретања саме иницијативе. С друге стране, то би такође могло да указује на неизвесност када је у питању општа одрживост, трајност или политичка релевантност иницијативе за њене земље чланице. Одсуство опсежне литературе о овој теми, посебно од стране стручњака ван Западног Балкана, говори о незаинтересованости и скептицизму који окружују иницијативу Отворени Балкан у истраживачкој и академској заједници.

Велики део постојеће литературе усмерен је на повлачење паралела између Берлинског процеса и Отвореног Балкана, уз уобичајени закључак да су сличности између њих превелике да би се иницијативи могла приписати заслуга за нешто знатно другачије и ново у поређењу са претходним мултилатералним иницијативама ове врсте (Semenov 2022; Tmušić i Рапаић 2022; Kulo i Novikau 2023). Неки су анализирали ефекте Отвореног Балкана из перспективе користи по секторима, као што су компаративне предности у трговини (Miteva-Kacarski, Panova i Gjorgieva-Trajkovska 2022) или из угла позитивног утицаја на туристички сектор (Petrevska 2022). Студија Узунова (Uzunov 2022) нуди поглед на економске претње и могућности за чланице Отвореног Балкана, које произилазе из вишеструких споразума о слободи кретања робе, услуга и радне снаге, имајући у виду њихове релативне разлике у тржиштима и секторима привреде. Јелисавац Трошић и Арнаудов (2023) нуде оптимистичан поглед на Отворени Балкан као иницијативу засновану на аутентичним регионалним интересима, која је настала услед маргинализације перспективе проширења од стране ЕУ и која је до сада надмашила све претходне регионалне иницијативе по броју споразума између три земље учеснице.

Ипак, многи аутори исказују дубоко неповерење и песимистичан став према овој иницијативи. Тмушић и Рапаић (2022) тврде да је Отворени Балкан производ популизма и да сам по себи представља популистички приступ усмерен ка ЕУ. Сурлић, Лазаревић и Коларски (2022) наводе да су, у вези са овом иницијативом, доминантни страхови да би регионална интеграција

довела до губитка суверенитета над унутрашњим политичким процесима и процесом интеграције у ЕУ. Камбери (2021) сматра да је иницијатива Отворени Балкан заправо прикривена тежња Србије да прошири свој утицај на регион, а не прави покушај регионалне сарадње. Овај прекор укореењен је у реалистичким схватањима националних интереса и тежње ка моћи као примарним циљевима држава, супротно наводној супериорности институционалног либерализма у регионалним иницијативама. Међутим, стручњаци за нови регионализам тврде да ова пракса није суштински одвојена или потпуно различита од израза национализма и националних интереса, већ да би је требало посматрати као средство за допуњавање, јачање или заштиту улоге државе и ауторитета власти у свету који је све више међузависан (Hettne i Söderbaum 1998). Наиме, да би се носиле са изазовима које носи глобализација, као што су претње националним интересима или недовољан капацитет за напредовање на асиметричним глобалним или регионалним тржиштима, државе (поготово оне мање) могу да прибегну „удруживању суверенитета“ (Hettne i Söderbaum 1998) или „збијању редова“ (Wang 2020) како би стекле предност.

У оквиру ограничене литературе о Отвореном Балкану, Тота и Цулај (Tota i Culaj 2023), на трагу претходне критике, анализирају ову регионалну иницијативу са фокусом на спорове и неповерење међу земљама балканског региона, тврдећи да подручје Отвореног Балкана не би могло да постигне више од економске сарадње због нерешених политичких билатералних спорова у региону. У овој студији, износим аргумент да је напредак у економској сарадњи сам по себи довољан за тренутне приоритете региона, док истовремено представља и корак напред ка политичком усклађивању у циљу обостране користи међу државама учесницама, у клими у којој државе имају тенденцију ка изолованом креирању политика. Из свог идејног порекла и изјављених мотива њених оснивача, очигледно је да је Отворени Балкан економска иницијатива са политичком позадином. Академска дисциплина глобалне политичке економије деценијама је наглашавала сложену међусобну повезаност и „испреплетено деловање економије и политике у глобалној арени“ (Frieden i Lake 2000, 1). Економисти и политиколози неретко тумаче међународне односе из различитих перспектива. Економисти обично стављају фокус на интеракцију тржишта, ефикасности и прихода, док истовремено занемарују државу као водећег субјекта у међународној арени. Насупрот томе, стручњаци за међународне односе имају тенденцију да привилегују државу, са фокусом на националну безбедност, рат и суверенитет, занемарујући значај економских фактора у међународним односима (Walter i Sen 2009). Следствено томе, дихотомија оба приступа

може да превиди суштинску међузависност тржишта и политике. Стога се испитивање иницијативе Отворени Балкан у овом раду врши и кроз економску и кроз политичку перспективу, будући да су у разумној мери испреплетене, у складу са Гилпиновом (Gilpin 1975, 43) чувеном дефиницијом глобалне политичке економије као „реципрочне и динамичне интеракције у међународним односима у смислу тежње за богатством и тежње ка моћи“, при чему се тежња за богатством односи на сферу тржишних учинака и економског раста, док тежња ка моћи даје кредибилитет значају националних политичких и геополитичких интереса.

Овај рад представља студију случаја која настоји да одговори на следеће главно питање: да ли Отворени Балкан може да се сматра успешном иницијативом регионалне интеграције и ако може, у којој мери? Успех у овом контексту може да се дефинише на више начина. Међутим, ова студија ће се првенствено бавити проценом успеха Отвореног Балкана кроз: 1) његов напредак ка циљу заједничког тржишта и радне снаге између чланица и 2) његову политичку трајност. Студија почиње стављањем иницијативе у контекст одложеног проширења ЕУ на регион Западног Балкана. Са економске перспективе, ова студија истражује начине на које је иницијатива направила и корак даље у координацији и реализацији споразума у односу на друге регионалне договоре на Западном Балкану, док истовремено указује на постојећа ограничења координације између влада земаља учесница. У политичком смислу, анализира различите аспекте стигме и сумњи које окружују Отворени Балкан, чиме доводи у питање неке од критика које су присутне у досадашњој литератури, док истовремено признаје потенцијално временски ограничену природу политичке сврсисходности иницијативе.

У овом истраживању користим квалитативне методе са мешовитим подацима, како бих истражила пут иницијативе Отворени Балкан као пројекта сарадње између влада земаља учесница и помоћне форме регионалне интеграције у припреми за чланство у ЕУ. Квалитативне податке првенствено користим за експланаторну анализу, дубље разумевање елемената попут намере, мотивације и исхода споразума. Примарни извори обухватају говоре политичких лидера, званичне публикације и јавно дате изјаве. Све ово допуњено је секундарним изворима као што су медијски извештаји, политички коментари и академске анализе, које служе за контекстуализацију догађаја и тумачење наратива који се из њих развијају, као и приоритета и стратегија различитих актера укључених у иницијативу Отворени Балкан.

Примарни извори прикупљени су за период 2020–2024. године и обухватају фазе покретања, развоја и накнадне консолидације иницијативе

Отворени Балкан. Критеријуми за њихово укључивање захтевали су да извори експлицитно наводе иницијативу Отворени Балкан или њеног претходника, оквир „Мини-Шенген“, као и да садрже директне изјаве званичника свих економија Западног Балкана или документе везане за реализацију иницијативе и да артикулишу циљеве политике, образложења или судове везане за ову иницијативу. Наведени скуп извора састоји се од извора преузетих првенствено из електронских медија (кроз систематске претраге база података угледних регионалних медија, чиме је обезбеђена покривеност у свим државама Западног Балкана које учествују у иницијативи), иако су неки преузети са званичних портала или интернет страница привредних комора.

Студија је наишла на извесна ограничења када је у питању прикупљање статистичких података са званичних интернет страница које говоре о напретку реализације заједничког тржишта. Међутим, студија за поређење економских индикатора користи друге квантитативне податке из секундарних извора, као што су статистички заводи земаља чланица или Евростат, као и податке из анкета како би се проценило да ли наративи креатора политике резонују са јавним мњењем у региону када је у питању иницијатива Отворени Балкан. Ова студија ослања се на податке анкета из Балканског барометра из 2023. године, Регионалног истраживања Западног Балкана из 2022. и Безбедносног барометра Западног Балкана из 2022. године. Прве две анкете су одабране зато што су једине јавно доступне анкете које укључују питања о Отвореном Балкану и економско-политичким ефектима регионалне сарадње, при чему обухватају сва или готово сва друштва Западног Балкана, чиме се олакшава поређење између земаља. Регионално истраживање Западног Балкана из 2022. године, не обухвата податке анкете из Албаније, те су стога подаци анкете за Албанију преузети из истраживања Безбедносног барометра Западног Балкана из 2022. године, који је објављен код аутора Халунај и Страти (Hallunaj i Strati 2023), будући да су оба истраживања спроведена исте године, користе усклађене формате питања и имају слично узроковање и величине узорка.

Ново виђење чекаонице ЕУ

Политика на Западном Балкану је у протекле три деценије у великој мери дефинисана тежњама региона ка чланству у ЕУ. То је пут обележен обећањима, променљивим приоритетима и сталним одлагањима. Стратегија проширења ЕУ, која се сматра процесом заснованим на

заслугама, имала је за циљ да користи условљавање у циљу подстицања реформи међу земљама кандидатима са Западног Балкана, уз обећање чланства као награде. Ипак, ово обећано проширење стално је одлагано, чиме се оставља утисак да је ЕУ давала само пука обећања земљама кандидатима из региона. То је резултирало губитком кредибилитета ЕУ и опадањем ентузијазма у погледу приступање (Ushkovska i Ognjanoska 2025; Griessler 2020). Упркос томе, интеграција у ЕУ остаје кључни приоритет за политичка руководства на Западном Балкану, као и одлучујући фактор у креирању прекограничних политика.

У том контексту, бивша немачка канцеларка Ангела Меркел покренула је 2014. године Берлински процес са циљем промоције добросуседских односа између „Западнобалканске шесторке“, регионалне сарадње, економског раста и повезаности цивилног друштва. Намера Берлинског процеса била је да подржи интеграцију економија Западног Балкана, прво међусобно, а потом и са ЕУ. У почетку, примарни фокус Берлинског процеса био је на унапређењу секторске сарадње, подстицању безбедносне сарадње и развоју регионалне инфраструктуре. Међутим, временом се његов обим проширио и обухватио економске аспекте сарадње на Западном Балкану (Minić 2018). Првобитно планирано на период од четири године, трајање иницијативе је продужено након 2018. године усвајањем Стратегије проширења за Западни Балкан, „док се не створе услови за апсорпцију њених резултата и постављање на главни пут интеграције региона у ЕУ“ (Minić 2018, 374).

Међутим, Берлински процес има две главне слабости. Прво, чини се да ЕУ није у стању да заузме заједнички став о неким билатералним споровима на Западном Балкану, нити је годинама била ефикасна у усмеравању политичких актера на Западном Балкану ка решавању спорова. Стога је капацитет Берлинског процеса да негује дух економске сарадње и заједничких споразума био отежан тиме што је регион остао подељен услед нерешених прекограничних непријатељстава и неспојивих националних интереса. Друго, када је бивши председник Европске комисије Жан-Клод Јункер објавио петогодишњи мораторијум на пријем нових чланица у ЕУ, а замор од проширења ЕУ почео видљиво да омета напредак земаља кандидата у приступању далеко након мораторијума, елемент привлачности Берлинског процеса је нестао како су земље Западног Балкана постајале све више фрустриране и огорчене наизглед бескрајним чекањем на придруживање ЕУ (Kamberi 2021; Griessler 2020).

Ове околности довеле су до тога да су политичка руководства Албаније, С. Македоније и Србије покренула сопствену аутономну иницијативу за

регионалну интеграцију, како би убрзала одређене аспекте стварања заједничког економског простора, те како би показала зрелост за управљање координационим напорима између влада, независно од ЕУ. Вучић је изјавио: „Ово је наша иницијатива, иницијатива људи са Балкана, оних који разумеју да треба да се повежу и сами решавају проблеме“ (N1 2022a). Слично томе, Рама, премијер Албаније, истакао је да је „кључна карактеристика то што овај документ представља унутрашњу жељу, а не спољашње покровитељство“ (B92 2019), док је Заев додао: „Сагласили смо се да наше три земље неће бити таоци неуспеха Европске уније да деблокира наш процес европских интеграција“ и „Отворени Балкан је наш пут напред ка Европској унији“ (Kraja 2021). Одмах након Новосадске декларације, тројица лидера су се поново састала у Охриду у новембру 2019. и Тирани у децембру 2019. године, како би потписали додатне декларације, првенствено у циљу идентификације листе приоритета везаних за четири слободе. Упутили су позив преосталим земљама Западног Балкана да се придруже, будући да Мини-Шенген/Отворени Балкан негује политику отворених врата.

Избијање пандемије која је уследила убрзо након тога, додатно је нагласило потребу за очувањем регионалних зелених коридора како би се обезбедило благовремено и ефикасно снабдевање кључним ресурсима за земље Западног Балкана током кризе. Одлука ЕУ да ограничи извоз медицинске опреме земљама кандидатима 2020. године, након чега је уследило искључивање Западног Балкана током дистрибуције вакцина широм ЕУ почетком 2021. године, представљало је мрљу на угледу ЕУ међу земљама кандидатима (Ushkovska 2023) и показала значај регионалне самосталности и уклањања препрека у погледу транспорта залиха, како би земље у региону могле адекватније да реагују на кризе, било да је у питању пандемија вируса корона или енергетска и прехранбена криза која је уследила након руске инвазије на Украјину.

Једна од често изношених критика иницијативе Отворени Балкан јесте да је она у великој мери иста као Берлински процес (Тмушић и Рапаић 2022), само у мањем формату, као и да „не представља ништа револуционарно или барем не фундаментално ново у погледу идеја, прокламованих циљева и актера“, иако представља делимично побољшање у односу на друге регионалне иницијативе (Kulo i Novikau 2023). Осим тога, ограничено чланство иницијативе и двосмислен однос са агендом проширења ЕУ, покренули су питања о њеном дугорочном утицају на изгледе Западног Балкана за чланство у ЕУ. Ипак, комесар ЕУ за проширење Оливер Вархеји (Olivér Várhelyi) похвалио је Отворени Балкан као наследника Берлинског

процеса (Sinoruka 2021). Будући да је регионална сарадња главни стуб и Берлинског процеса и иницијативе Отворени Балкан, очигледно је да су обе комплементарне и да је иницијатива уско усклађена са процесом приступања ЕУ. Како Семенов (Semenov 2022, 25) примећује, „ово имплицира да иницијатива није замена за проширење, већ би могла да послужи само као међукорак који политичарима и грађанима даје опипљиве циљеве и корист, док истовремено подстиче локалну одговорност“.

Рикаловић, Молнар и Јосиповић (Rikalović, Molnar i Josipović 2022) на сличан начин тврде да постојеће регионалне иницијативе међу државама чланицама ЕУ могу заправо да послуже као добар пример успешне друштвено-економске сарадње између земаља Западног Балкана. Имајући у виду да се Отворени Балкан усклађује са европским вредностима, иницијатива би могла да се посматра као полигон за примену стандарда ЕУ међу државама учесницама, док су у чекаоници ЕУ. Ако узмемо у обзир широко распрострањено присуство регионалних групција унутар ЕУ (Cooper i Fabbrini 2022), које су осмишљене на различите начине (од олакшавања сарадње између држава учесница, до развоја заједничких ставова о политикама и агендама ЕУ међу државама учесницама), постојање иницијативе Отворени Балкан у садашњем облику или будућем проширеном формату, потенцијално би могло да опстане и након приступања ЕУ, а да не буде у супротности са чланством у Унији.

Област економске сарадње: предности и ограничења

Главни циљ иницијативе Отворени Балкан био је унапређење регионалне економске сарадње између земаља Западног Балкана кроз реплицирање четири слободе ЕУ – слободног кретања људи, робе, услуга и капитала. Осим тога, ова иницијатива је тежила да привуче већи број страних инвестиција у регион тако што би се земље удружиле у циљу увећања заједничког тржишта и радне снаге, уз истовремено ублажавање међудржавне конкуренције за стране инвеститоре путем слободног кретања људи. Веровало се да ће иницијатива бити од користи и грађанима и предузећима држава учесница кроз повећане трговинске потенцијале, заједничка улагања и развој туристичког сектора, што би имало позитиван утицај на економије три земље.

Иницијатива Отворени Балкан није постигла напредак у институционалном оквиру, нити има уговор којим се дефинишу њени

циљеви и очекивања на краћи и средњи рок. Овај недостатак институционализације, уз недостатак транспарентности, сматра се главним проблемима иницијативе (Milošević i Hrnjaz 2023, 54). Но, упркос томе и поред тога што је Отворени Балкан релативно нова иницијатива, у прве три године потписано је неколико споразума између држава учесница, као што су, између осталог, споразуми о условима за слободан приступ тржишту рада на Западном Балкану, о међусобном признавању диплома високог образовања и научних звања, о заштити од катастрофа, електронској идентификацији грађана Западног Балкана и о сарадњи у области ветеринарства и безбедности хране. Осим тога, три земље су усвојиле меморандуме о сарадњи у областима трговине, културе, кинематографије, туризма и пореских управа (Привредна комора Србије 2024; Dhimolea 2022).

Табела 1. Списак споразума и меморандума потписаних између земаља чланица Отвореног Балкана

	Споразуми	Меморандуми
јул 2021.	Споразум о сарадњи у заштити од катастрофа на Западном Балкану	Меморандум о разумевању о сарадњи ради олакшавања увоза, извоза и кретања робе на Западном Балкану
		Меморандум о разумевању о сарадњи у вези са слободним приступом тржишту рада на Западном Балкану
децембар 2021.	Споразум о условима за слободан приступ тржишту рада на Западном Балкану	
	Споразум о међусобном повезивању шема електронске идентификације за грађане Западног Балкана	
	Споразум о сарадњи у области ветеринарства, безбедности хране и хране за животиње и фитосанитарних питања на Западном Балкану	
	Споразум о сарадњи у области акредитације	
	Споразуми о међусобном признавању сертификата Овлашћених економских оператера Овлашћења за безбедност и одбрану (ОЕАС)	
јун 2022.	Споразум о узајамном признавању диплома и научних звања које издају високошколске установе и друге овлашћене институције	Меморандум о разумевању о сарадњи у области туризма на Западном Балкану
		Меморандум о разумевању о културној сарадњи на Западном Балкану
		Меморандум о разумевању о сарадњи пореских управа на Западном Балкану
септембар 2022.	Споразум о механизмима за безбедност хране на Западном Балкану	Меморандум о разумевању о сарадњи у области кинематографије и аудио-визуелних активности на Западном Балкану

Извори: Привредна комора Србије 2024; Dimolea 2022.

Једна од иницијатива која је показала конкретне резултате, јесте заједнички годишњи сајам вина Отвореног Балкана, под називом „Винска визија“ (“Wine Vision”). Од првог који је одржан у Београду 2022. године, овај сајам се наставља сваке године у главном граду Србије, са амбицијом да постане највећи и најутицајнији сајам вина у југоисточној Европи. У сличном духу, државе чланице Отвореног Балкана обавезале су се на оснивање заједничке агенције за стране инвестиције, регионалног филмског фонда, регионалног позоришног фестивала и организовање регионалних омладинских размена.

Слобода кретања увођена је постепено, али доследно. Грађанима Западног Балкана је у оквиру Берлинског процеса већ било омогућено да путују унутар региона без пасоша, односно само уз националне личне карте, слично као што грађани ЕУ путују кроз државе чланице ЕУ. Иницијатива је потом отишла и корак даље, па су тако уклоњене нецаринске трговинске баријере како би се олакшала слобода кретања робе између чланица Отвореног Балкана, а отворене су и зелене траке на граничним прелазима како би се омогућио бржи транзит камиона унутар региона Отвореног Балкана. Осим тога, земље чланице су се сагласиле и о међусобном признавању потребне документације, као што су сертификати у погледу безбедности хране у пољопривредном и прехранбеном сектору, што је довело до краћег времена инспекције на границама и смањења папирологије за извоз/увоз робе (Dhimolea 2022).

На крају, земље чланице су ускладиле протоколе о повезивању националних идентификационих бројева како би олакшале слободу кретања радника на тржиштима рада Отвореног Балкана. Овај процес одвијао се упоредо са међусобним признавањем диплома и елиминацијом потребе да грађани добијају радне дозволе или се суочавају са административним препрекама приликом тражења посла у приватном сектору у другој земљи Отвореног Балкана (Jelisavac Trošić i Arnaudov 2023). Прва недеља марта 2024. године обележила је званични почетак јединственог тржишта рада у оквиру иницијативе Отворени Балкан у све три земље. Како би приступили јединственом тржишту рада у оквиру Отвореног Балкана, грађани треба да се региструју на порталу е-услуга у својој земљи и да се пријаве за идентификациони број Отвореног Балкана, након чега би требало да се под овим бројем региструју на порталу е-услуга земље домаћина. Овај двостепени процес грађанима обезбеђује потврду која их овлашћује да учествују на тржишту рада земље домаћина. Очекивало се да ће ефекти овог договора постати видљиви већ током

летње сезоне 2024. године, а највеће кретање радне снаге предвиђено је у секторима пољопривреде, грађевинарства, производње и малопродаје.

Међутим, недостају јавно доступни званични статистички подаци о броју подносилаца захтева или издатих идентификационих бројева Отвореног Балкана у години након покретања заједничког тржишта рада, што омета тачну процену резултата ове иницијативе и укупне ефикасности слободе кретања радника у подручју Отвореног Балкана. Штавише, док су српски и македонски портали е-услуга у потпуности оперативни и прихватају регистрацију радника, званични портал Албаније још увек нема посебан образац за подносиоце захтева (Baletić, Marušić i Sinoruka 2024). То значи да грађани других чланица Отвореног Балкана који су заинтересовани за рад у Албанији и даље морају да прођу кроз редован процес подношења захтева за радну визу, као што би то чинили и грађани трећих земаља. С једне стране, ово поткопава дух усклађивања протокола за постизање заједничког тржишта рада у подручју Отвореног Балкана, док с друге стране показује ограничење иницијативе у остваривању њених циљева, како административне тако и политичке природе.

Табела 2. Општи подаци земаља учесница Отвореног Балкана

Земља	СРБ	МКД	АЛБ
Становништво (у милионима)	6.6	1.8	2.7
БДП (у милијардама €)	82.3	15.4	25.1
БДП по глави становника (€)	12 510	7 980	6 500
Извоз у земље Западног Балкана (% од укупног извоза)	12.8 ⁽ⁱ⁾	11.4 ⁽ⁱ⁾	17.2 ⁽ⁱ⁾
Извоз у земље ЕУ (% од укупног извоза)	61.1 ⁽ⁱ⁾	78.7 ⁽ⁱ⁾	76.4 ⁽ⁱ⁾
Стопа незапослености (%)	3.4	12.4	11.7 ⁽ⁱ⁾
Просечна бруто месечна зарада (€)	1 264 ⁽ⁱⁱ⁾	1 050 ⁽ⁱⁱⁱ⁾	852 ^(iv)

Извору: Eurostat 2025, (i) Uzunov 2022, (ii) RZS 2025, (iii) FSSM 2025, (iv) ZSRA 2025.

Један од уочених недостатака јединственог тржишта рада јесте пројектовано једносмерно кретање радника, при чему се за посао у Србији првенствено пријављују албански и македонски држављани, због већег броја могућности за посао и виших плата, док је веома мали број грађана

Србије заинтересован за тражење посла у друге две земље Отвореног Балкана. Такав тренд би, ако се настави, ублажио тренутни недостатак радне снаге у Србији, док би истовремено додатно смањио понуду радне снаге у неким кључним секторима у друге две чланице. Ово даје веродостојност забринутости да би Србија, која је убедљиво највећа економија на Западном Балкану и чији је годишњи БДП више него двоструко већи од БДП-а друге две земље Отвореног Балкана заједно, имала несразмерно велику корист од иницијативе Отворени Балкан. Тај исход се поклапа са Китингом (Keating 2011, 5) тврдњом да унутар регионалних блокова „постоје победници и губитници, у зависности од тога како су конституисани“. Ипак, истраживања сугеришу да македонска и албанска предузећа могу да осете корист од иницијативе на друге начине, јер имају компаративну предност у односу на Србију у трговинској размени одређених роба и услуга, те стога либерализација трговине унутар подручја Отвореног Балкана има велики потенцијал за економски раст свих земаља које су укључене у ову иницијативу (Miteva-Kacarski, Panova i Gjorgieva-Trajkovska 2022).

Још једна забринутост у вези са стварањем заједничког унутрашњег тржишта односи се на безбедносна и правна питања. Уклањање граничних контрола могло би да доведе до повећања трговине дрогом и људима, као и прекограничног кретања починилаца, с обзиром на то да би било погрешно веровати да је регионална слобода кретања искључиво економско питање. Ово је изазов са којим се и сама ЕУ суочила када је укинула унутрашње границе, сте би тога чланице Отвореног Балкана могле да користе искуство ЕУ и примене исте инструменте који су се показали корисним у промоцији слободе, безбедности и закона, као што су међусобно признавање судских одлука и размена информација о кривичним евиденцијама (Matić Bošković 2022).

Политичка задовољства и незадовољства

Од самог почетка, интересовање за ову иницијативу било је различито међу балканским владама. Првобитно је постојала нада да ће концепт мини шенгенског простора, касније Отвореног Балкана, на крају наићи на одобравање и прихватање у свих шест престоница Западног Балкана, од којих су четири биле земље кандидати за ЕУ још 2019. године када је иницијатива покренута. Ипак, Црна Гора, Босна и Херцеговина и власти на

Косову,^{*5} одлучили су да се не прикључе овој иницијативи. Њихови разлози били су различити, али истраживање Сурлића, Лазаревића и Коларског (Surlić, Lazarević i Kolarski 2022) показало је да је негативни дискурс који окружује Отворени Балкан у ова три друштва, укључивао бојазан од изазова у погледу суверенитета, недовршене процесе изградње њихових држава и неизвесну будућност у погледу приступања ЕУ. Због тога су горе наведени актери изразили забринутост због потенцијално неједнаког положаја међу земљама учесницама, као и бојазан у погледу подручја којима Србија доминира, како економски тако и политички. Поврх тога, њихове владе су перципирале Отворени Балкан као нешто што нема значајну вредност, будући да су путовања и трговина унутар региона већ олакшани трговинским споразумом ЦЕФТА, а сматрале су и да ова иницијатива одвлачи пажњу од циља европских интеграција.

У случају Босне и Херцеговине, ставови о Отвореном Балкану подељени су по етничким линијама, при чему српски политичари у БиХ позитивно гледају на иницијативу, док јој се босански Хрвати и Бошњаци противе. Тако, упркос томе што је бивши председник Савета министара Босне и Херцеговине (еквивалент премијера) Зоран Тегелтија изразио личну подршку иницијативи, сложени федерални систем његове земље значио је да би постизање консензуса о овом питању било тешко (Marušić 2022). Црна Гора је критиковала ову регионалну иницијативу рекавши да пројекат није транспарентан, да му недостају стратегија и институционална структура, те да се уместо тога ослања на добре односе између харизматичних лидера (Кајошевић 2022). У кратком периоду 2022. године, црногорски премијер Дритан Абазовић (Dritan Abazović) сигнализирало је повољан став о придруживању његове земље Отвореном Балкану, чиме је одступио од става претходних влада (Ковачевић 2024, 18). Ипак, убрзо је променио став услед неслагања унутар његове коалиције и политичких тензија, што је означило крај његовог мандата као премијера. Године 2023., нови председник Црне Горе Јаков Милатовић (Jakov Milatović) обновио је подршку учешћу у Отвореном Балкану, рекавши да „све док је [чланство у ЕУ] наш главни циљ, не видим проблем са истовременим унапређењем регионалне економске сарадње. Штавише, мислим да је то саставни део наше интеграције у ЕУ“ (N1 2023). Међутим, Црна Гора је до сада направила мало помака у том смислу.

⁵ „Овај назив је без прејудуцирања статуса и у складу је са Резолуцијом Савета безбедности Уједињених нација 1244 и мишљењем МСП о декларацији о независности“.

У међувремену, Аљбин Курти (Albin Kurti) је описао иницијативу Отворени Балкан као „штетну регионалну иницијативу без визије“, одбивши да се придружи јер Србија не признаје Косово као независну државу (N1 2022b). Претходна влада коју је предводио Авдулах Хоти (Avdullah Hoti), обавезала се на придруживање мини-шенгенској зони потписивањем Вашингтонског споразума са Београдом у септембру 2020. године, под покровитељством бившег председника САД Доналда Трампа. Међутим, садашња влада у Приштини генерално није придавала много значаја својим обавезама из Вашингтонског споразума, уверена да фокус регионалне сарадње на Западном Балкану треба да буде на Берлинском процесу који предводи ЕУ.

Стога је локално власништво над иницијативом, независно од надзора Брисела, постало највећа тачка спорења за њене критичаре, уместо да буде хваљена као достигнуће од стране регионалних актера (Surlić, Lazarević i Kolarski 2022). Тврди се да локално власништво над Отвореним Балканом такође представља опасност од откривања неспособности локалних политичких лидера и неопходност за руковођење од стране ЕУ у региону, уколико иницијатива не успе да оствари и спроведе своје замишљене циљеве (Semenov 2022). На крају крајева, земље Западног Балкана имају две различите перцепције иницијативе Отворени Балкан: противници је виде као непожељну дистракцију од процеса приступања ЕУ, док њени заговорници тврде да ће се „боље повезати регион Западног Балкана брже и успешније интегрисати у ЕУ“ (RSE 2020).

Стога је било изненађујуће када је у јулу 2023. премијер Албаније Еди Рама изјавио да је Отворени Балкан испунио своју мисију и да државе чланице сада треба да се фокусирају на Берлински процес (Taylor 2023). Ово је подстакло многе аналитичаре да пожуре са спекулацијама да је иницијатива завршена, да је Рама једнострано ставио тачку на Отворени Балкан (*Euronews Albania* 2023) и да ће „мало ко оплакати његов крај“ (Sinoruka 2023). Међутим, неколико месеци касније, Рама је изјавио да је погрешно протумачен, да никада није намеравао да затвори Отворени Балкан (*Koha* 2023) и да је „Отворени Балкан испунио мисију да све у региону, али и ван њега, учини свесним стратешког и виталног значаја регионалне сарадње“ (*Atlantic Council* 2023). Постало је јасно да су Рамине првобитно оштре опаске биле резултат недавних политичких догађаја и појачаних тензија које су се у то време јавиле између Београда и Приштине и које су настале због хапшења полицајаца са Косова од стране Србије, што је Рама осудио. Иако је касније исправио своје речи, ова реакција покренула је питања у вези са стабилношћу и одрживошћу иницијативе

Отворени Балкан током геополитичких спорова који су у случају Западног Балкана уобичајена појава. Способност влада земаља чланица да брзо промене став о чланству у иницијативи Отворени Балкан на основу неслагања око дневне политике, открива крхкост ове иницијативе.

Штавише, са променама на македонском политичком пејзажу након парламентарних избора у мају 2024. године и формирања нове владе коју је предводио Христијан Мицковски (Hristijan Mickoski) као премијер, македонски став о иницијативи постао је двосмислен. Док је био у опозицији, Мицкоски је изразио резерве према Отвореном Балкану, наводећи да није сигуран у суштину иницијативе и њених стварних достигнућа. Тврдио је да све регионалне иницијативе које служе побољшању животног стандарда македонских грађана треба подржати, али није познато да ли је Отворени Балкан таква иницијатива и да у сваком случају никада не би требало да буде замена за пуноправно чланство у ЕУ (*Fokus* 2023). Његово дистанцирање од овог регионалног пројекта наставило се и након што је постао премијер, уз изражене критике да Отворени Балкан има много недостатака, да је иницијатива непотпуна и да учешће С. Македоније треба додатно размотрити са стратешким партнерима (имплицирајући да стратешки партнери заправо нису Србија и Албанија). Ипак, само неколико месеци касније, у новембру 2024. године, Мицкоски је наизглед променио мишљење, присуствујући годишњем догађају „Wine Vision by Open Balkan“ у Београду, где је изразио подршку иницијативи, наводећи да су земље посвећене унапређењу економских веза, културне размене и промоцији туризма, додајући да ова регионална иницијатива отвара могућности за повезивање Балкана са светом (*Kanal 5* 2024).

Иронично, Рама није присуствовао догађају и у години која је уследила, није постигнут значајан напредак у сарадњи између партнера унутар Отвореног Балкана. Ово се поклопило са отварањем првог преговарачког кластера Албаније са ЕУ у октобру 2024. и обновљеним напорима за чланство у ЕУ, након неких охрабрујућих гестова Уније, попут одлуке о одвајању приступних преговора Тиране и Скопља. Прилично брзо и на изненађење многих, до новембра 2025. године, Албанија је успела да отвори сва преговарачка поглавља са ЕУ, иако ниједно до сада није затворено.

Стога, како лидери земаља чланица делују нејасно по питању тога да ли је Отворени Балкан и даље приоритет, на будућност ове иницијативе стављен је знак питања. Пошто се о крају Отвореног Балкана спекулише већ неко време, док су главни поступци за омогућавање слободе кретања робе и радника већ на снази, посматрачима је тешко да утврде да ли је иницијатива још увек активна или је ова политика препуштена прошлости.

Табела 3. Јавно мњење на Западном Балкану

Земља	СРБ	МКД	АЛБ	БИХ	ЦГ
Подржава иницијативу Отворени Балкан	75%	61%	67%	68%	66%
Слаже се да регионална сарадња може да допринесе политичкој, економској и безбедносној ситуацији у њиховом друштву	81%	76%	83%	67%	80%

Извори: RCC 2023; IRI 2022.

За разлику од званичних ставова влада на Западном Балкану, мишљење јавности о иницијативи Отворени Балкан изразито је позитивно. Анкете показују да велика већина у свим друштвима Западног Балкана, изузев на Косову*⁶, подржава ову иницијативу. Наиме, 75% испитаника у Србији, 61% испитаника у С. Македонији и 67% испитаника у Албанији, подржава Отворени Балкан (IRI 2022; Hallunaj i Strati 2023). Штавише, међу државама које не учествују у овој иницијативи, 68% испитаника у Босни и Херцеговини (и већина сваке етничке групе), као и 66% испитаника у Црној Гори сматра да је Отворени Балкан добра идеја (IRI 2022). Ово поткрепљују анкете које показују да се висок проценат од 67–83% грађана у свим земљама Западног Балкана слаже да регионална сарадња може да допринесе политичкој, економској и безбедносној ситуацији у њиховом друштву (RCC 2023).

Закључци

У суштини, иницијатива Отворени Балкан тежи да олакша слободно кретање људи, робе, услуга и капитала међу државама чланицама, што одражава кључне аспекте јединственог тржишта ЕУ. Смањењем граничних контрола, усклађивањем прописа и признавањем стручних квалификација, иницијатива има за циљ смањење трансакционих трошкова, привлачење страних инвестиција и унапређење конкурентности. Присталице ове иницијативе тврде да Отворени Балкан може да стимулише економски раст, смањи стопу незапослености и припреми земље учеснице за евентуално чланство у ЕУ, путем подстицаја за усвајање европских стандарда и пракси.

⁶ На Косову* је јавна подршка иницијативи за отворени Балкан 42% (IRI 2022), док се 72% испитаника слаже да регионална сарадња може да допринесе политичкој, економској и безбедносној ситуацији у њиховом друштву (RCC 2023).

Упркос декларисаним циљевима, иницијатива је изазвала дебату у региону. Једна од главних резерви изражених у вези са иницијативом Отворени Балкан, јесте нејасна разлика између њених и циљева Берлинског процеса. У складу са другом литературом на ову тему, овај рад такође открива да постоји мало тога што би разликовало иницијативу Отворени Балкан од претходних мултилатералних иницијатива, имајући у виду да је позајмила неколико идеја, као што су сарадња у области инфраструктуре и четири слободе. Многи споразуми потписани у оквиру иницијативе Отворени Балкан подсећају на оне који су већ прокламовани као саставни делови Берлинског процеса. На пример, током Самита Западног Балкана 2022. године, лидери свих земаља Западног Балкана обавезали су се на слободно кретање људи и признавање личних карата за све грађане региона, као и на међусобно признавање универзитетских диплома и стручних квалификација у региону. Три државе чланице копирале су ове споразуме унутар иницијативе Отворени Балкан.

Оно чиме иницијатива може да се похвали, јесте бржи темпо напретка у реализацији споразума у оквиру Отвореног Балкана у поређењу са Берлинским процесом. У том погледу, иницијатива је успешна, иако не и револуционарна. У теорији, иницијатива има потенцијал да у знатној мери превазиђе друге споразуме за регионалну интеграцију. Међутим, ограничена доступност статистичких података о досадашњим резултатима које су пружиле владе учеснице, отежава прецизну процену њене ефикасности. Из ових разлога се њен успех у смислу реализације јединственог тржишта између чланица, може оценити само као делимичан.

Ипак, вредност Отвореног Балкана може да се пронађе у локалном власништву над иницијативом и последичном политичком образложењу за њено постојање. На сличан начин, ограничено чланство у иницијативи могло би се сматрати снагом, а не слабошћу. Иницијативи Отворени Балкан се замера што укључује само три земље од Западнобалканске шесторке, док је у ствари управо то омогућило државама учесницама да се крећу ка реализацији споразума, попут оног о заједничком тржишту рада, брже него што је то било могуће у Берлинском процесу. Нажалост, регион Западног Балкана оптерећен је великим неповерењем између земаља, које произилази из нерешених сукоба, међуетничког огорчења и некомпатибилних националних интереса. Стога, напори за унапређење регионалне сарадње често бивају скрајнути, постајући таоци дугогодишњих и тешко решивих политичких спорова. Иницијатива са мање земаља учесница, под условом да све имају пријатељске односе једна са другом, могла би да буде предност која омогућава заједничке конструктивне кораке

напред. Ово наглашава потребу да се минимизује ризик од потенцијалних сукоба између чланица Отвореног Балкана, тако што би се осигурало да су све земље учеснице решиле билатералне спорове.

Упркос томе, време је показало да владе земаља учесница могу да буду подложне повлачењу подршке иницијативи која је вођена политичком сврсисходношћу или неслагањима око спољне политике са суседним земљама. Управо због тога, слаба тачка иницијатива Отворени Балкан лежи у томе што нема јасне и дугорочне оквире који превазилазе политичке циклусе, како би се осигурао континуитет и предвидивост без обзира на промене у руководству. Напредак иницијативе зависи од способности да се обезбеди доследност у договорима између влада, како би се олакшало кретање људи, робе и услуга преко граница, јер би међу компанијама и радницима само доследност створила поверење у дуговечност ових политика. Кашњења у спровођењу или промена курса од стране нових политичких актера у земљама учесницама, указују на неизвесност, недостатак истинске посвећености и потенцијал за преокрете у политици. Такве околности одвраћају и стране и домаће инвеститоре, чиме се поткопава очекивани економски раст и прекогранични напредак као резултат договора унутар Отвореног Балкана. Политичко трајање Отвореног Балкана остаје упитна и овај недостатак може да буде показатељ нечег већег. Наиме, поштовање обавеза преузетих у географски мањем међувладином пројекту, показује способност земаља Западног Балкана да послују без произвољних промена политика од стране политичких актера након њиховог приступања ЕУ.

На крају, изражена је и забринутост у вези са политичким асиметријама међу учесницима иницијативе. Владе чланица Отвореног Балкана требало би да се позабаве двосмисленошћу репутације саме иницијативе, како међу сопственим политичким актерима, тако и међу потенцијалним будућим чланицама. Транспарентност статистике и унапређење комуникације са јавношћу у вези са циљевима, напретком и утицајем споразума потписаних у оквиру иницијативе, заједно са мерљивим резултатима за сваку од земаља учесница, гради поверење и подршку јавности, осигурава добру вољу међу чланицама и јача веру у вредност и доприносе ове регионалне иницијативе. Један од разлога је тај што би се, надајмо се, ублажили страхови (међу земљама учесницама и потенцијалним будућим чланицама) да ће Србија имати несразмерно највећу економску корист од ове иницијативе, на рачун других земаља у региону. Други разлог је тај што би релевантност, погодност за дату сврху и дугорочна одрживост иницијативе постали јаснији.

This paper is based upon research conducted as part of the COST Action CA20123 – Intergovernmental Coordination from Local to European Governance (IGCOORD), supported by COST (European Cooperation in Science and Technology). www.cost.eu.

Bibliography/Библиографија

- Atlantic Council. 2023. "Albanian Prime Minister Edi Rama on Western Balkans integration and the EU". Uploaded on November 27, 2023. YouTube video, 36:39 min. <https://www.youtube.com/watch?v=xvA8B3NaUfk>.
- Baletić, Katarina, Sinisa Jakov Marusic, and Fjori Sinoruka. 2024. "Lost in Translation: Open Balkan ID Initiative Yet to Take Off". *Balkan Insight*. 24 October 2024. <https://balkaninsight.com/2024/10/24/lost-in-translation-open-balkan-id-initiative-yet-to-take-off/>.
- Bjelić Predrag, and Miloš Rajković. 2022. "Regional Economic Integration in Southeast Europe: To Many Initiatives to Little Effects". In: *Proceedings of 14th SCF International Conference on "Economic, Social, and Environmental Sustainability in the Post Covid-19 World"*, edited by Yilmaz Bayar, 44–56. Antalya: Scientific Cooperation for Future (SCF).
- Matić Bošković, Marina. 2022. "Open Balkan Initiative—What Can We Learn from the EU Area of Freedom, Security and Justice?". *Collection: Regional Law Review*: 118–131. DOI: https://doi.org/10.56461/iup_rirc.2022.3.ch7.
- B92. 2019. "Ohrid Agreement: Open Borders, Labor and Student Exchange, Travel with ID Cards Only". *The Srpska Times*. 10 November 2019. <https://thesrpskatimes.com/ohrid-agreement-open-borders-labor-and-student-exchange-travel-with-id-cards-only/>.
- Chamber of Commerce and Industry of Serbia. 2024. "Signed Agreements". Accessed 10 October 2025. <https://en.pks.rs/open-balkan-section/signed-agreements>.
- Cooper, Ian, and Federico Fabbrini. 2022. "Regional Groups in the European Union: Mapping an Unexplored Form of Differentiation". *European Papers* 7 (2): 949–968. DOI: <https://doi.org/10.15166/2499-8249/588>.
- Dangerfield, Martin. 2008 "The Visegrád Group in the Expanded European Union: From Preaccession to Postaccession Cooperation". *East European*

- Politics and Societies* 22 (3): 630–667. DOI: <https://doi.org/10.1177/0888325408315840>.
- Delevic, Milica. 2007. *Regional cooperation in the Western Balkans*. Paris: Institute for Security Studies.
- Dhimolea, Antonela. 2022. *Open Balkan: A Step Forward towards Common Regional Market*. Tirana: Friedrich-Ebert-Stiftung.
- EU Debates. 2025. “Edi Rama: We Were Used to Punches! Today We Open All Clusters! Historic Day for Albania in Brussels!”. Uploaded on November 17, 2025. YouTube video, 7:22 min. <https://www.youtube.com/watch?v=j7UMjd7BDLw>.
- Euronews Albania*. 2023. “Did PM Edi Rama Unilaterally Decide to End Open Balkan Initiative?”. 2 July 2023. <https://euronews.al/en/did-pm-edi-rama-unilaterally-decide-to-end-open-balkan-initiative/>.
- Eurostat. 2025. “Enlargement countries - statistical overview”. Accessed 10 January 2026. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Enlargement_countries_-_statistical_overview.
- Felbermayr, Gabriel, Jasmin Gröschl, and Thomas Steinwachs. 2018. “The trade effects of border controls: Evidence from the European Schengen Agreement”. *JCMS: Journal of Common Market Studies* 56 (2): 335–351. DOI: <https://doi.org/10.1111/jcms.12603>.
- Frieden, Jeffrey A., and David A. Lake, eds. 2000. *International Political Economy: Perspectives on Global Power and Wealth*. New York: Bedford/St. Martin's Press.
- Fokus. 2023. “Мицкоски: ‘Отворен Балкан’ не смее да е замена за полноправното членство во ЕУ”. 18 March 2023. <https://fokus.mk/mitskoski-otvoren-balkan-ne-smee-da-e-zamena-za-polnopravnoto-chlenstvo-vo-eu/>.
- Gilpin, Robert. 1975. *US Power and the Multinational Corporation: The Political Economy of Foreign Direct Investment*. New York: Basic Books.
- Griessler, Christina. 2020. “The Berlin Process. Bringing the Western Balkan Region Closer to the European Union”. *Comparative Southeast European Studies* 68 (1): 1–24. DOI: <https://doi.org/10.1515/soeu-2020-0001>.
- Hallunaj, Mirsada, and Nino Strati. 2023. *Public Perceptions towards Regional Cooperation and Bilateral Relations of Albania with Serbia and Kosovo with Serbia*. February 2023. <https://csdgalbania.org/wp-content/uploads/2023/03/Barometer-2023-Albania-3-Eng.pdf>.

- Harmsen, Robert, Anna-Lena Högenauer, and Spero Simeon Z. Paravantes, eds. 2026. *The Benelux, Regional Groupings and the Dynamics of European Integration*. Leiden: Brill.
- Hettne, Björn, and Fredrik Söderbaum. 1998. "The New Regionalism Approach". *Politeia* 17 (3): 6–21.
- [IRI] International Republican Institute. 2022. *2022 Western Balkans Regional Survey*. June 29. <https://www.iri.org/resources/2022-western-balkans-regional-survey—january-february-2022/>.
- [ISRA] Institute of Statistics of Republic of Albania. 2025. *Wage Statistics, Quarter 1/2025*. June 11. <https://www.instat.gov.al/media/4bncjxqf/wage-statistics-q1-2025.pdf>.
- Kajaneck, Tomas. 2022. "The power of small EU member states after Brexit: how powerful is the Visegrad Group?". *Journal of Liberty and International Affairs* 8 (1): 170–191. DOI: <https://doi.org/10.47305/JLIA2281170k>.
- Kajosevic, Samir. 2022. "Montenegro European Affairs Ministry Criticizes 'Open Balkan' Initiative". *Balkan Insight*. 25 November 2022. <https://balkaninsight.com/2022/11/25/montenegro-european-affairs-ministry-criticizes-open-balkan-initiative/>.
- Kamberi, Donika 2021. "Open Balkan vs. Berlin Process—Same, Same but Different?". *FREEDOM: Journal for Peacebuilding and Transcultural Communication* 2 (3–4): 60–71.
- Kanal 5. 2024. "Мицкоски: Регионалната иницијатива 'Отворен Балкан' е платформа за поврзување со светот". 22 November 2024. <https://kanal5.com.mk/mickoski-regionalnata-inicijativa-otvoren-balkan-e-platforma-za-povrzuvanje-so-svetot/a670962>.
- Keating, Michael. 2011. "Regions and regionalism". *Regions & Cohesion* 1 (1): 4–7. DOI: <https://doi.org/10.3167/reco.2011.010102>.
- Koha. 2023. "Edi Rama Says That the Open Balkans Has Not Disappeared". 30 December 2023. <https://www.koha.net/en/arberi/404251/edi-rama-these-ballkani-i-hapur-nuk-eshte-shuar>.
- Kolaković-Bojović, Milica and Ivica Simonovski. 2023. "The Accession Negotiations of North Macedonia to the EU: Between New Methodology and Old Challenges". In: *"Law Between the Ideal and the Reality" Thematic Conference Proceedings*, edited by Duško Čelić and Strahinja Miljković, 103–114. Kosovska Mitrovica and Belgrade: University of Pristina – Faculty of Law and Institute for Comparative Law.

- Kovačević, Despot. 2024. "Izborna (ne)stabilnost na Zapadnom Balkanu u fokusu geopolitičkih promena". *Politički život: časopis za analizu politike* 27: 7–29. DOI: https://doi.org/10.18485/fpn_pz.2024.27.1.
- Kraja, Gresa. 2021. "Albania, North Macedonia, Serbia Deepen Ties at 'Open Balkan' Summit". *Radio Free Europe/Radio Liberty*. 21 December 2021. <https://www.rferl.org/a/albania-macedonia-serbia-summit/31619866.html>.
- Kulo, Edis, and Aliksandr Novikau. 2023. "The Open Balkan Initiative: A Step Forward towards European Integration or Running on Empty?". *Journal of Contemporary European Studies* 32 (1): 125–137. DOI: <https://doi.org/10.1080/14782804.2023.2204422>.
- Marusic, Sinisa Jakov. 2022. "Montenegro Mulls Joining 'Open Balkan' Initiative, Kosovo Remains Opposed". *Balkan Insight*. 9 June 2022. <https://balkaninsight.com/2022/06/08/montenegro-mulls-joining-open-balkan-initiative-kosovo-remains-opposed>.
- Milošević, Aleksandar, and Miloš Hrnjaz. 2023. *Regionalne ekonomske integracije Zapadnog Balkana: međunarodnopravni i ekonomski aspekti inicijative Otvoreni Balkan*. Jun 2023. <https://static1.squarespace.com/static/61b2443d5b1a2e2050e767c9/t/649d8513f5e3c4520359cc0e/1688044821173/Otvoreni+Balkan++medjunarodnopravni+i+ekonomski+aspekti%2C+Beogradski+medjunarodnopravni+krug.pdf>.
- Minić, Jelica. 2018. "Regionalna saradnja na Zapadnom Balkanu". In: *Evropa za mene*, edited by Dragan. R. Simić, Dejan Milenković and Dragan Živojinović, 367–377. Belgrade: University of Belgrade – Faculty of Political Science.
- Miteva-Kacarski, Emilija, Kostadinka Panova, and Olivera Gjorgieva-Trajkovska. 2022. "Analysis of the Trade Relations between the Countries Being Part of the Open Balkan Initiative". *Journal of Economics* 7 (2): 40–47. DOI: <https://doi.org/10.46763/joe227.2040mk>.
- Musiał, Kazimierz, and Zane Šime. 2021. "How to Build the Legitimacy of Regional Integration on Rational Foundations: A Case of Epistemic Communities in the Baltic Sea Area". *Journal of Baltic Studies* 52 (4): 483–501. DOI: <https://doi.org/10.1080/01629778.2021.1964995>.
- N1. 2022a. "Vučić: Open Balkan Initiative Is Unstoppable". 8 June 2022. <https://n1info.rs/english/news/vucic-open-balkan-initiative-is-unstoppable/>.
- N1. 2022b. "Kurti Refuses Invitation to Open Balkan Summit". 3 June 2022. <https://n1info.rs/english/news/kurti-refuses-invitation-to-open-balkan-summit/>.

- N1. 2023. "Milatović: Open Balkans Better Than Closed Balkans". 20 April 2023. <https://n1info.rs/english/news/milatovic-open-balkans-better-than-closed-balkans/>.
- Petrevska, Biljana. 2022. "Open Balkan Initiative: Prospects for Tourism Development". *UTMS Journal of Economics* 13 (2): 214–220.
- Petrović, Miloš, Maja Kovačević i Ivana Radić Milosavljević. 2023. *Srbija i Evropska unija dve decenije nakon Solunskog samita*. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
- Ranković, Petar and Petar Milutinović. 2023. "Doprinosi i dometi regionalnih ekonomskih inicijativa u unapređenju političkih odnosa između država Zapadnog Balkana". *Godišnjak Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu* 17 (29): 51–68.
- [RCC] Regional Cooperation Council. 2023. *Balkan Barometer 2023: Public Opinion*. <https://www.rcc.int/balkanbarometer/publications>.
- Rikalović, Gojko M, Dejan S. Molnar, and Sonja N. Josipović. 2022. "The Open Balkan as a Development Determinant of the Western Balkan Countries". *Acta Economica* 20 (36): 31–51. DOI: <https://doi.org/10.7251/ACE2236031R>.
- [RSE] *Radio Slobodna Evropa*. 2020. "Rama: Mini Šengen Nije Plan B za Zapadni Balkan". 14 February 2020. <https://www.slobodnaevropa.org/a/30434350.html>.
- Semenov, Andrej. 2022. "Open Balkan: Objectives and Justifications". *Comillas Journal of International Relations* 24: 24–34. DOI: <https://doi.org/10.14422/cir.i24.y2022.002>.
- Sinoruka, Fjori. 2021. "Leaders Sign New 'Open Balkan' Agreements in Albania". *Balkan Insight*. 23 December 2021. <https://balkaninsight.com/2021/12/21/leaders-sign-new-open-balkan-agreements-in-albania/>.
- Sinoruka, Fjori. 2023. "Put to Bed by Albania, 'Open Balkan' Had Long Flattered to Deceive". *Balkan Insight*. 17 July 2023. <https://balkaninsight.com/2023/07/14/put-to-bed-by-albania-open-balkan-had-long-flattered-to-deceive/>.
- Söderbaum, Fredrik, and Timothy M. Shaw. 2003. *Theories of New Regionalism*. London: Palgrave Macmillan UK.
- [SORS] Statistical Office of the Republic of Serbia. 2025. *Prosečne zarade po zaposlenom, januar 2025*. 25 March 2025. <https://publikacije.stat.gov.rs/G2025/HTML/G20251080.html>.
- [SSORNM] State Statistical Office of the Republic of North Macedonia. 2025. *News Release: Average monthly gross wage paid per employee, January 2025*. 21 March 2025. https://www.stat.gov.mk/pdf/2025/4.1.25.28_mk.pdf.

- Stie, Anne Elizabeth, and Jarle Trondal. 2020. "Introducing the study of Nordic cooperation". *Politics and Governance* 8 (4): 332–341. DOI: <https://doi.org/10.17645/pag.v8i4.3726>.
- Surlić, Stefan, Andrijana Lazarević, and Ljiljana Kolarski. 2022. "Integration vs. Sovereignation: The 'Open Balkan' in the Framework of Status and Identity Disputes". *Srpska Politička Misao* 77 (3): 57–78. DOI: <https://doi.org/10.22182/spm.7732022.3>.
- Taylor, Alice. 2023. "Rama: Open Balkan Fulfilled Its Mission, Time to Focus on Berlin Process". *Euractiv*. 3 July 2023. <https://www.euractiv.com/section/politics/news/rama-open-balkan-fulfilled-its-mission-time-to-focus-on-berlin-process/>.
- Tmušić, Marko B., and Stevan Rapaić. 2022. "The 'Open Balkan' Initiative: An Outward-Directed Populism". *The Review of International Affairs* 73 (1186): 5–31. DOI: https://doi.org/10.18485/iipe_ria.2022.73.1186.1.
- Tota, Elton, and Gjon Culaj. 2023. "Open Balkan Initiative: A Contested Issue in the EU Membership Perspective". *Journal of Liberty and International Affairs* 9 (1): 312–324. DOI: <https://doi.org/10.47305/JLIA2391318t>.
- Jelisavac Trošić, Sanja, and Mitko Arnaudov. 2023. "Open Balkans—Between Economic Opportunities and Political Reality". *Proceedings of the Tenth International Scientific Conference 'Social Changes in the Global World' 2* (10): 511–520. DOI: <https://doi.org/10.46763/scgw232511jt>.
- Uzunov, Vanco. 2022. *Economic Effects of the Open Balkan Initiative: Rapid Analysis within the Assessing and Streamlining Potentials of the Open Balkan Initiative*. Skopje: Center for Economic Analyses (CEA).
- Ushkovska, Mare. 2023. "China's Pandemic-time Public Diplomacy in the Balkans and the Challenge to the EU's Regional Leadership". *New Perspectives* 31 (4): 314–330. DOI: <https://doi.org/10.1177/2336825x231206724>.
- Ushkovska, Mare, and Leposava Ognjanoska. 2025. "Restoring Enlargement Credibility Amid Declining Enthusiasm: (New) Prospects for Upholding the Macedonian EU Integration Process". In: *From Transition To Transformation: An Economic Analysis Of North Macedonia (1991–2023)*, edited by Ahmet Lokce and Andrijana B. Danevska, 353–586. Skopje: Balkan University Press.
- Walter, Andrew, and Gautam Sen. 2009. *Analyzing the Global Political Economy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Wang, Yuzhu. 2020. "New Regionalism Reshaping the Future of Globalization". *China Quarterly of International Strategic Studies* 6 (2): 249–265. DOI: <https://doi.org/10.1142/S2377740020500116>.